

ПРИСТУПИ ДРЖАВА ПОТПИСНИЦА ИСТАНБУЛСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИЗАЦИЈИ И ПРОЦЕСУИРАЊУ СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА, УКЉУЧУЈУЋИ СИЛОВАЊЕ

Фокусни дио из 4. општег извјештаја о активностима ГРЕВИО-а

Пројекат Вијећа Европе “Борба против
дигиталног и сексуалног насиља над
женама у Босни и Херцеговини”

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ПРИСТУПИ ДРЖАВА ПОТПИСНИЦА ИСТАНБУЛСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИЗАЦИЈ И ПРОЦЕСУИРАЊУ СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА, УКЉУЧУЈУЋИ СИЛОВАЊЕ

Фокусни дио из 4. општег извјештаја о активностима ГРЕВИО-а

Извадак у оквиру пројекта
“Борба против дигиталног и сексуалног
насиља над женама у Босни и Херцеговини”

Септембар 2023.

Вијеће Европе

Мишљења изражена у овом раду су одговорност аутора и не одражавају нужно службену политику Вијећа Европе.

Репродукција одломака (до 500 ријечи) је дозвољена, осим у комерцијалне сврхе све док је интегритет текста сачуван, одломак се не користи изван контекста, не пружа непотпуне информације или на други начин не доводи читатеља у заблуду у погледу природе, опсега или садржаја текста. Ова публикација је извадак из 4. општег извјештаја о активностима ГРЕВИО-а, Вијеће Европе, септембар 2023. Изворни текст увијек мора бити назначен на сљедећи начин: "© Вијеће Европе, 2023." Сви остали захтјеви који се тичу репродукције/пријевода цијелог или дијела документа, требају бити упућени Дирекцији за комуникације, Вијећа Европе (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Сва остала кореспонденција у вези с овим документом треба бити адресирана Ођелу за равноправност сполова, Генералној дирекцији за демократију и људско достојанство.

Дизајн и изглед насловнице: Антон Осмак,
Кијев, Украјина

Фотографије: © Shutterstock

© Вијеће Европе, 2024

Штампано у Вијећу Европе

Садржај

УВОД	6
ИСТАНБУЛСКА КОНВЕНЦИЈА – СВЕОБУХВАТАН ОКВИР ЗА СПРЕЧАВАЊЕ И КАЖЊАВАЊЕ СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА, УКЉУЧУЈУЋИ СИЛОВАЊЕ, КАО И ЗАШТИТУ ЖРТАВА	7
РАЗЛИЧИТИ ПРИСТУПИ КРИМИНАЛИЗАЦИЈИ СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА, УКЉУЧУЈУЋИ СИЛОВАЊЕ	11
Закони који се темеље на употреби силе, присиле или пријетње	11
Приступ два нивоа	14
Приступ “не значи не”	16
Приступ “само да је да”	18
Државе потписнице код којих је ГРЕВИО идентифицирао потребу за додатним корацима у циљу усклађивања законодавства са Истанбулском конвенцијом	22
Идентифицирани трендови и научене лекције	23
АНАЛИЗА ПОЗИТИВНИХ ПРАКСИ КОЈЕ ЈЕ ИДЕНТИФИЦИРАО ГРЕВИО У ОБЛАСТИ ИСТРАГЕ, ПРОЦЕСУИРАЊА, ПРОЦЕСНОГ ПРАВА И ЗАШТИТНИХ МЈЕРА	28
Како смањити стопе осипања: непосредни одговор, истрага, процесуирање и заштита	28
Приоритизирање случајева сексуалног насиља и силовања на родно осјетљив начин	29
Побољшање извјештавања и истрага: полицијске станице прилагођене жртвама, специјализиране полицијске јединице и обучени полицијски службеници/службенице	31
Побољшање пракси тужилаштва и судова	36
Заштитне мјере током истраге и судског поступка	39
УЛОГА И ЗНАЧАЈ КРИЗНИХ ЦЕНТРА У СЛУЧАЈУ СИЛОВАЊА И РЕФЕРАЛНИХ ЦЕНТРА У СЛУЧАЈУ СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА	41
ЗАКЉУЧАК	48
БИЉЕШКЕ	49

Увод

Сексуално насиље, укључујући силовање, не само да су широко распрострањена кривична дјела, него су такође и кривична дјела која се у највећој мјери недовољно пријављују, као и кривична дјела код којих постоји најмања вјероватноћа да ће поступак довести до осуђујуће пресуде.¹ Истраживање које је 2014. године спровела Агенција Европске уније за основна права (FRA) показало је да је једна од 10 жена доживјела неки облик сексуалног насиља од своје 15. године, а једна од 20 жена је силована од своје 15. године.² Истраживањем је такође утврђено да једна од четири жртве сексуалног насиља, без обзира да ли је починилац био њен партнер, није контактирала полицију нити било коју другу организацију након најозбиљнијег инцидента због осјећаја стида и посрамљености.³ Експертска група Савјета Европе за дјеловање против насиља над женама и насиља у породици (GREVIO) континуирано скреће пажњу на проблем недовољног пријављивања⁴ и феномен осипања предмета⁵ (процес који резултује непроцесуирањем предмета у оквиру кривичноправног система) у случајевима сексуалног насиља, укључујући силовање.⁶ Поред чињенице да се ради о једном од кривичних дјела које се у највећој мјери не пријављује, GREVIO је такође у низу полазних евалуационих извјештаја навео да се код ових предмета такође биљеже високе стопе прекида у фази истраге и процесуирања,⁷ ниске стопе осуђујућих пресуда⁸ и благе казне.⁹ Овакво стање има за посљедицу губитак повјерења жена у кривичноправни систем, ниске стопе пријављивања кривичних дјела и културу некажњивости, што доводи до нормализације сексуалног насиља, укључујући силовање.¹⁰

Истанбулска конвенција - свеобухватан оквир за спречавање и кажњавање сексуалног насиља, укључујући силовање, као и заштиту жртава

Истанбулска конвенција даје свеобухватан оквир за спречавање, криминализацију и процесуирање сексуалног насиља, укључујући силовање, и захтијева да се успоставе специјалистичке услуге подршке за жртве. Основ таквог оквира обезбјеђује члан 36. који се односи на сексуално насиље, укључујући силовање, чланови 49, 50. и 56. који се односе на истрагу, процесуирање и заштитне мјере, те члан 25. који се односи на услуге подршке за жртве сексуалног насиља.

Кључни правни елемент дефиниције сексуалног насиља Конвенције, као што је то наведено у члану 36, јесте недостатак добровољног пристанка као исхода слободне воље особе. Ова одредба препознаје ризик некажњавања одређених врста силовања и сексуалног насиља, уколико се релевантне кривичне одредбе заснивају на сили, пријетњи или присили, а не недостатку пристанка.¹¹ Члан 36. Конвенције се заснива на судској пракси Европског суда за људска права у оквиру које се наглашава да такви ригидни приступи угрожавају ефикасну заштиту сексуалне аутономије појединца. Члан 36. из тог разлога прописује обавезу криминализације свих облика сексуалних чинова без пристанка, укључујући силовање. Ова дефиниција стога не захтијева постојање употребе силе или пријетње од стране починиоца или доказа о физичком или вербалном отпору жртве. Нагласак Истанбулске конвенције на “пристанку” се разрађује у ставу 2 члана 36, који захтијева

да се процесуирање сексуалних кривичних дјела заснива на процјени доказа у складу са датим контекстом како би се за сваки појединачни случај утврдило да ли је жртва слободном вољом дала свој пристанак на сексуални чин. GREVIO у оквиру свог Средњорочног хоризонталног прегледа и накнадних полазних евалуационих извјештаја наглашава потребу за обезбјеђивањем да правне дефиниције сексуалних кривичних дјела у потпуности одражавају стварност жена које доживљавају сексуално насиље и њихових механизма за суочавање са таквим насиљем.¹² Како би се обезбиједило да одређени видови сексуалног насиља не пролазе некажњено, став 1 члана 36. такође описује врсте сексуалних чинова без пристанка које државе потписнице Конвенције морају да криминализују. То обухвата вагиналну, аналну или оралну пенетрацију сексуалне природе на тијелу друге особе без њеног пристанка, друге сексуалне радње са особом без њеног пристанка и навођење друге особе на сексуалне радње са трећим лицем без њеног пристанка.

Чланови 49, 50. и 56. надаље садрже кључне одредбе које за циљ имају да се смањи стопа предмета који се односе на сексуално насиље, укључујући силовање, а код којих долази до феномена осипања. Док чланови 49. и 50. утврђују обавезу непосредног одговора, превенције и заштите жена које су жртве облика насиља обухваћених Конвенцијом, узимајући у обзир родно разумијевање насиља, члан 56. наводи низ мјера за заштиту права и интереса жртава у свим фазама истраге и судског поступка. Препознајући да, у оним случајевима када су жртве заштићене и пружа им се подршка, постоји већа вјероватноћа да ће пријавити кривично дјело и наставити да учествују у ланцу кривичне правде, ови чланови одражавају приступ истрагама и процесуирању који се фокусира на жртве, у циљу прилагођавања кривичноправног система стварним потребама жртава, почев од полицијских станица.

Члан 25. Конвенције, с друге стране, захтијева да државе потписнице обезбиједи пружање подршке жртвама сексуалног насиља када су најрањивије. Такве услуге подршке морају да имају за циљ да се жртве оснаже и да се прате током цјелокупног пута опоравка, уз истовремено омогућавање

и олакшавање прикупљања форензичких доказа, чиме се повећавају шансе за задовољавање правде. Конкретно, овај члан од држава потписница захтијева да предузму неопходне законодавне или друге мјере у циљу успостављања довољног броја одговарајућих и лако доступних кризних центара за жртве силовања и/или сексуалног насиља који жртвама обезбјеђују услуге љекарског и форензичког прегледа, подршке у случају трауме и савјетовање.

У Средњорочном хоризонталном прегледу својих првих полазних евалуационих извјештаја, GREVIO истиче низ фактора који доприносе малом броју пријава и високим стопама осипања у предметима сексуалног насиља.¹³ То укључује ниску свијест и стручну способност везану за сексуално насиље, као и недостатак специјалистичке обуке за полицијске службенике/службенице, тужиоце/тужитељке или судије/суткиње, што доводи до слабог родног разумијевања овог вида насиља, укоријењених стереотипа и патријархалних ставова.¹⁴ Остали фактори који доприносе овом проблему укључују преуске дефиниције сексуалних кривичних дјела и недостатак смјерница које се односе на специјализоване протоколе, што доводи до лошег рада на предметима, прекомјерног ослањања на свједочанства жртава као примарног доказа и утицаја предрасуда и стереотипа који укључују минимализовање насиља, окривљавање жртава или претпоставке да су оптужбе жртава за насиље лажне.¹⁵ GREVIO такође наглашава проблеме који се јављају током процеса прибављања и складиштења доказа у случају силовања, укључујући и случајеве када се форензички докази прикупљају од жртве само уколико пријави кривично дјело полицији. Ове наведене ситуације додатно усложњава ограничен број жена полицијских службеница, недостатак адекватних полицијских просторија и судница прилагођених жртвама, дуготрајни правосудни поступци и недостатак свеобухватних услуга подршке за жртве сексуалног насиља.¹⁶ Ови фактори показују да узрок секундарне виктимизације може да потиче из кривичноправног система. Наиме, низ студија описује да у највећем броју случајева долази до ретрауматизације жртава сексуалног насиља због самог

кривичног поступка, при чему неке од жртава кривичноправни систем виде као “други напад” и имају осјећај да се суди њима.¹⁷

Током посљедњих година је дошло до низа позитивних помака у многим државама потписницама Конвенције у области борбе против сексуалног насиља, што је довело до побољшања за жртве. Многе државе усвајају дефиниције силовања засноване на недостатку пристанка — као резултат тога се побољшава истрага, процесуирање, процедуралне и заштитне мјере, те се успостављају кризни центри за жртве силовања и/или сексуалног насиља који жртвама сексуалног насиља обезбјеђују услуге специјалистичке подршке. Уочљиво је да се многи од ових помака заснивају на напорима држава потписница да испуњавају стандарде Истанбулске конвенције. Ово је само један од примјера како Конвенција и GREVIO могу да одговоре на изазове, како би жене и дјевојке биле у већој мјери заштићене и безбједније од насиља. Већина обећавајућих пракси које су поменуте у овом одјељку су препознате у полазним евалуационим извјештајима GREVIO групе, док су друге документоване у закључцима Комитета држава потписница.¹⁸ Друге државе потписнице су спровеле реформе које GREVIO још увијек није анализирао, због тога што су се промјене десиле након полазних евалуација GREVIO комитета или због тога што GREVIO још увијек није спровео евалуацију дотичне државе. Сљедећи одјељак даје преглед различитих приступа криминализацији силовања и сексуалног насиља.

Различити приступи криминализацији сексуалног насиља, укључујући силовање

Криминализација сексуалног насиља, укључујући силовање, од стране држава потписница Конвенције се одликује различитим дефиницијама и обимом заштите, различитим понашањима, санкцијама, као и отежавајућим и олакшавајућим околностима.¹⁹ На основу прегледа досадашњих мониторинг активности GREVIO комитета, чини се да постоје четири различита приступа криминализацији сексуалног насиља, укључујући силовање. То укључује приступ који захтијева употребу силе, присиле или рањивости. Други се заснива на два нивоа, уз законску одредбу која захтијева употребу силе, пријетње или присиле, те додавање још једног кривичног дјела које се у потпуности заснива на недостатку пристанка. Трећи приступ, који је такође познат као модел “не значи не”, не захтијева употребу силе, пријетње или присиле, већ захтијева доказ да је сексуална радња извршена против воље одређене особе. Код четвртог приступа, који се неформално такође назива модел “само да је да”, или “афирмативни пристанак”, потребно је добровољно учешће обје или свих страна како не би дошло до криминализације сексуалних радњи.

Закони који се заснивају на употреби силе, присиле или пријетње

Традиционални кривичноправни приступ сексуалном насиљу је био заснован на дефиницијама које се искључиво заснивају

на сили, што је захтијевало употребу силе, пријетњи, присиле или застрашивања. Овај приступ није био осмишљен у циљу заштите сексуалне аутономије, већ се заснивао на вјерским и/или моралним правилима сексуалног понашања.²⁰ Надаље, такав приступ одражава архаичан став да, када се ради о силовању, опасност најчешће долази од непознатих особа. Међутим, студије добијају уобичајени мит да “стварно силовање” укључује непознате особе, физичку силу и физичку повреду, те показују да већина силовања укључују особе које су познате жртви и које не доводе до видљивих повреда.²¹ То је заправо већину случајева силовања довело изван дохвата закона и у раскорак са савременим концептима сексуалног дјеловања жена (енгл. *women’s sexual agency*²²).²³ Као што је уочио GREVIO, модели који се заснивају на употреби силе, присиле или пријетње, историјски представљају убјеђења и праксе засноване на идеји да су жене носитељке “моралних стандарда” друштва, чиме се подстиче окружење у којем се починиоци сексуалног насиља ослобађају, а одговорност за насиље преноси на жртве. С обзиром да закони који се заснивају на употреби силе или присиле одражавају већу бригу за оптуженог него за жртву и одражавају стално убјеђење да је лажне оптужбе за силовање лако изрећи, али их је тешко оповргнути, то је имало негативан утицај на правила која се односе на доказе и кривичне поступке у случају сексуалних кривичних дјела.²⁴

На примјер, GREVIO је у својим полазним евалуационим извјештајима за Финску и Норвешку истакао да је једна од посљедица модела који се заснива на употреби силе услов који подразумијева више прагове стандарда доказивања физичког отпора и пребацивање фокуса на понашање жртве умјесто поступке оптуженог.²⁵ У случају Грузије²⁶ и Пољске²⁷, GREVIO је са забринутошћу истакао да строга правила поткрепљивања доказа у циљу утврђивања сексуалног насиља могу да доведу до високих захтјева у погледу доказивања силовања.²⁸

Ограничено схватање недостатка пристанка на основу рањивости

Ране реформе које су за циљ имале удаљавање од дефиниција заснованих на употреби силе увеле су ограничене ситуације у којима је недостатак пристанка постао одређујући елемент сексуалног насиља и силовања. Конкретније, одређене државе су у дефиницију силовања укључиле одређене случајеве поништеног пристанка, као што је ситуација у којој је жртва у беспомоћном стању због губитка свијести (узрокованог алкохолом или дрогама) или посебна ситуација жртве (болест или ментални инвалидитет или неки вид притвора).²⁹

Државе потписнице које су усвојиле приступ заснован на употреби силе

Значајан број држава потписница — Албанија, Андора, Босна и Херцеговина, Естонија, Француска, Грузија, Италија, Низоземска, Норвешка, Пољска, Румунија, Сан Марино, Србија и Швајцарска — и даље као саставни елемент сексуалних кривичних дјела захтијевају употребу насиља, присиле, принуде, пријетње, застрашивања или стање или ситуацију жртве која је чини неспособном да пружи отпор.³⁰ Међутим, GREVIO је поздравио напоре на реформи закона о којима се расправља у Низоземској, Норвешкој, Србији и Швајцарској у вријеме спровођења GREVIO евалуација у поменутих земљама.

Већина дефиниција које се заснивају на употреби силе упућују на употребу насиља или пријетње насиља (као што је то случај у Француској, Италији и Низоземској) или дјеловање против воље особе употребом силе (као што је то случај у Естонији) или принуду (Румунија). Упркос томе, треба да се истакне да се у свим државама, укључујући и оне у којима се правна дефиниција заснива на употреби силе, ситуације које поништавају пристанак такође препознају у кривичном праву или се уводе кроз судску праксу.³¹ Одређени облици поништења пристанка упућују на беспомоћно стање жртве, уз формулације попут “искоришћавање” или “злоупотреба рањивости”. Ово

“беспомоћно” стање је у већини случајева повезано са неким обликом губитка свијести због алкохола или дрога или посебне ситуације жртве, као што је на примјер болест или ментални инвалидитет или неки вид притвора. Италија овај чин искоришћавања описује као “злоупотребу услова физичке или менталне инфериорности оштећене особе”. У Француској, поред употребе силе, такође се упућује на пенетрацију постигнуту “присилом и изненађењем”, а судији/суткињи се препушта да утврди њено значење у сваком појединачном случају. Стога је упућивање на неспособност жртава да дају свој пристанак садржано у свим дефиницијама, без обзира на то да ли се заснивају на употреби силе или пристанку. То доводи до ублажавања потребе да жртва докаже свој отпор. Међутим, национални стручњаци и стручњакиње су истакли да судови не тумаче ове елементе “недостатка пристанка” на досљедан начин и да је праг доказивања и даље висок, што често доводи до секундарне виктимизације.³²

У својим полазним евалуационим извјештајима за Андору, Босну и Херцеговину, Норвешку, Пољску, Румунију и Сан Марино, GREVIO је јасно навео да горе наведени приступ који захтијева елементе насиља, принуде и пријетње не уважава у потпуности стварност жена које доживљавају сексуално насиље и механизме њиховог суочавања са таквим насиљем, што укључује реакције попут бијега, борбе, укочености, колапса или покушаја спријатељавања³³. То је у супротности са условом Истанбулске конвенције да процесуирање сексуалних кривичних дјела мора да се заснива на процјени доказа у складу са датим контекстом како би се у сваком појединачном случају утврдило да ли је жртва слободно дала пристанак за сексуални чин.³⁴ GREVIO стога снажно подстиче или позива релевантне државе да измијене своје законодавство о сексуалном насиљу на такав начин да се заснива на појму слободног пристанка у складу са чланом 36.

Приступ два нивоа

У случају приступа два нивоа, паралелно постоји одредба која захтијева употребу силе и одредба која захтијева елемент

недостатка пристанка. Међутим, прва често са собом носи строжу казну затвора у односу на другу. Код “модела једног кривичног дјела”, пријетње или насиље повећавају озбиљност дјела као додатни елементи, али нису саставни дио за постојање дјела, као што је то случај код приступа два нивоа. У својим полазним евалуационим извјештајима, GREVIO је изразио стајалиште да је чињеница да се радња врши без пристанка жртве та која треба да буде одређујући фактор за кажњавање, било да кривично дјело чини особа која користи насиље или злоупотребљава своју позицију моћи у односу на жртву, на примјер. Међутим, када су околности радње посебно насилне, увредљиве и изазивају трауму, потребно је да се примијене отежавајуће околности како би се обезбиједила санкција која је пропорционална тежини почињеног дјела.³⁵

Државе које су усвојиле овај приступ

Низ држава не слиједи “модел једног кривичног дјела”, већ имају различите нивое сексуалних кривичних дјела са различитим саставним елементима, као што је употреба силе, пријетње насиљем или неспособност жртве, уз различиту строгост санкција за различита сексуална кривична дјела. GREVIO је овај приступ забиљежио у својим полазним евалуационим извјештајима за Аустрију, Грузију, Норвешку и Србију.³⁶ Један примјер се може наћи у Грузији, гдје су у складу са законодавством криминализоване двије различите врсте чинова силовања, један који се назива “силовање” и који са собом носи озбиљне казне, те један који се назива “присила на сексуални однос” и дефинише се као мање озбиљно кривично дјело, највећим дијелом због тога што не захтијева употребу силе или пријетњи. Слично томе, у Норвешкој се већина сексуалних кривичних дјела и даље категорише према нивоу примијењеног физичког насиља или пријетње или нивоу беспомоћности жртве, осим за члан 297. Кривичног закона који се односи на сексуалну радњу почињену без пристанка, што је кажњиво новчаном казном или казном затвора до годину дана.

Приступ “не значи не”

Приступ “не значи не” заснива се на премиси да се сексуални однос сматра заснованим на обостраном пристанку све док ниједна од страна није рекла “не”. Овај приступ криминализује сексуалне чинове који се дешавају “против воље одређене особе”. Ниво отпора, било да је вербалан или невербалан, користи се као мјера за то да ли је жртва пристала на сексуалне радње.³⁷ Приступ “не значи не” претпоставља давање пристанка, осим уколико га жртва не повуче — експлицитно или имплицитно. Тужилац/тужитељка стога мора да докаже изван сваке сумње да се чин десио против воље особе која је поднијела пријаву. Другим ријечима, тужилац/тужитељка мора да докаже на задовољство судије/суткиње, односно пороте, који утврђују чињенице да је особа која је поднијела пријаву јасно дала до знања оптуженом лицу да она није жељела да учествује у сексуалним радњама. То укључује отпор који се изражава вербално или кроз недвосмислене гесте или понашање, као што је одгуравање, плакање, покушавање да се оде, итд. Другим ријечима, уколико тужилац/тужитељка није у стању да докаже да је жртва изрекла “не”, било вербално или невербално, сматраће се да недостаје доказ саставног елемента кривичног дјела, те оптужени неће бити проглашен кривично одговорним. На примјер, у Аустрији, која је у оквиру свог приступа два нивоа усвојила одредбу “не значи не”, како би сексуалне радње биле кажњиве, жртве своје противљење морају да изразе вербално или на други начин.³⁸

Научна заједница је у пракси истакла ризик да је, у оним случајевима када се примјењује овај приступ, терет на жртви која вербално или невербално мора да одбије сексуалне понуде или да се одбрани од сексуалног насиља, умјесто на починиоцу да обезбиједи да се друга особа слаже са учешћем у сексуалном чину.³⁹ Конкретно, уочен је ризик да би кривични поступак могао да се фокусира на претходно наведеном као кључном елементу, чиме би се претјерана пажња фокусирала на понашање жртве. GREVIO је у свом полазном евалуационом извјештају за Њемачку

навео да њен приступ “не значи не” значи да ће се кривични поступак фокусирати на поступке жртве, а не оптуженог, што ствара простор за поновну појаву родних стереотипа и митова о силовању.⁴⁰ Поред тога, и даље превладавају митови који сугеришу да “не” можда заправо не значи “не”, као и да многи и даље вјерују да директно вербално одбијање сексуалних понуда само по себи не доводи до случаја сексуалног насиља од стране мушкарца који учествује у сексуалним чиновима са том женом.⁴¹ Још један разлог за забринутост у случају услова који подразумијева понашање “против воље одређене особе” јесте чињеница да то неће обухватити случајеве у којима жртве остају пасивне, али не дају свој пристанак.⁴²

Државе потписнице које су усвојиле овај приступ

Приступ “не значи не” су усвојиле, између осталог, Аустрија и Њемачка. Конкретно, GREVIO је у својим полазним евалуационим извјештајима за Аустрију и Њемачку навео да дефинисање сексуалних кривичних дјела на такав начин да обухватају случајеве сексуалног односа против воље особе значи да, како би сексуални чиновници без обостраног пристанка били кажњиви у складу са аустријским и њемачким законодавством, жртва мора да изрази своју супротну вољу вербално или на други начин, што не обухвата случајеве у којима жртва остаје пасивна, али не даје свој пристанак.⁴³ Другим ријечима, када се ради о дефиницијама које се заснивају на пристанку и приступу “не значи не”, GREVIO је истакао да постоји — ма како мала — разлика између сексуалних чиновника почињених против воље жртве и свих сексуалних чиновника без обостраног пристанка, у складу са Конвенцијом.⁴⁴

Надаље, GREVIO је прегледао прелиминарни нацрт закона који доноси измјене које се тичу кривичних дјела сексуалног напада у свом полазном евалуационом извјештају за Швајцарску, која је у то вријеме предлагала приступ “не значи не”, наводећи да се чин силовања или сексуалног напада дефинише као чин “против воље жртава”.⁴⁵ GREVIO је конкретно истакао да таква концептуализација не испуњава у потпуности услов члана 36.

о криминализацији свих сексуалних чинова без обостраног пристанка. GREVIO је изразио забринутост да ће ситуација предвиђена ревидираним нацртом закона захтијевати од жртава да изразе свој непристанак, вербално или на неки други начин, како би силовање и сексуални напад био кажњив, те да би то значило да ће фокус бити на поступцима жртава, а не оптужених. Обећавајућа промјена је била та да је након усвајања полазног евалуационог извјештаја GREVIO комитета Парламент Швајцарске одлучио да измијени тренутни закон који се заснива на сили, пријетњама или психолошком притиску и да се у марту 2023. одлучио за нову дефиницију силовања на основу приступа “не значи не”, проширеног одредбом у којој се наводи да сексуални чинови које почини особа у ситуацији “замрзнутости” друге особе такође представљају силовање. Одлука Парламента отвара могућност усвајања закона на основу ове дефиниције.

Приступ “само да је да”

Приступ “само да је да”, такође познат као “стандард афирмативне сагласности”, пристанак на сексуални чин изједначава са “изричитим и добровољно датим пристанком”.⁴⁶ Фокусира се на афирмативно изражавање пристанка, вербално или невербално. Пристанак се сматра “сагласношћу” о којој стране комуницирају слободном вољом. Заговорници овог приступа су истакли да је разлика између секса и силовања једноставно у томе да ли неко жели да има секс, као и чињеница да одговорност није да особа каже не, већ да друга особа слуша како би чула да.⁴⁷ Такав приступ је одражен и у законима који криминализују сексуалне радње са особом “која не учествује добровољно”⁴⁸ или “која није дала свој пристанак”.⁴⁹ Овакав приступ конкретно значи да се не може сматрати да пасивност, ћутање, недостатак протеста или недостатак отпора значе пристанак. Код таквог приступа, изричит пристанак мора да буде континуирано присутан током сексуалне активности и може да буде повучен у било ком тренутку.

У коначници, прелазак са “не значи не” на “само да је да” је промјена начина на који друштво, а посебно систем правосуђа, види процес давања пристанка на сексуалне радње. Услијед ове промјене, секс се посматра као чин ком обје стране треба да приступе добровољно. Приступу засновани на афирмативном пристанку дају јаснија правила странама изложеним ризику да почине или постану жртве сексуалног насиља, али и јасноћу онима који су задужени за истраживање и процесуирање таквих случајева.⁵⁰

Државе потписнице које су усвојиле овај приступ

Од 29 полазних евалуационих извјештаја GREVIO комитета који су објављени до краја 2022, GREVIO је препознао да је у случају пет држава кривично дјело сексуалног насиља засновано на недостатку пристанка датог слободном вољом, наиме у случају Белгије, Исланда, Малте, Словеније и Шведске.⁵¹ GREVIO је позитивно нагласио да су Исланд, Малта и Шведска измијенили своје законодавство о сексуалном насиљу након ратификације Истанбулске конвенције, како би било у складу са чланом 36. Исто тако је истакао добар примјер обећавајуће праксе у Шведској, у којој је сваки однос или било други сексуални чин са особом “која не учествује добровољно” криминализован.⁵² GREVIO је напоменуо да, када се ради о овом кривичном дјелу, учешће мора да буде добровољно и то мора да буде и уочљиво, јер пасивност сама по себи не може да се сматра знаком добровољног учешћа. GREVIO је надаље навео да је Шведска увела два нова кривична дјела, “силовање из нехата” и “сексуално злостављање из нехата”, како би обезбиједила кривичну одговорност починилаца сексуалних чинова који су морали да буду свјесни недостатка пристанка жртве. Конкретно, циљ у случају ових кривичних дјела јесте да се обезбиједи кривична одговорност у случајевима када се сексуални чинови или однос одвијају а да починилац не примијени било какве разумне мјере како би утврдио да ли се жртва слаже. Другим ријечима, разлика између силовања и силовања из нехата се заснива на различитом “стању ума” (*mens rea*) оптуженог.⁵³ Код случајева силовања, тужилац/тужитељка мора да докаже

да је оптужени дјеловао са кривичном намјером, због тога што је био сигуран да је учешће подносиоце пријаве било недобровољно или због тога што му је било свеједно да ли она учествује добровољно. У случају силовања из нехата, тужилац/ тужитељка мора да докаже грубу непажњу од стране оптуженог. То укључује ситуације у којима је оптужени схватио да постоји ризик да подносиоце пријаве не учествује добровољно, али је без обзира на то спровео сексуалну радњу и/или није схватио ризик да подносиоце пријаве учествује недобровољно, али је требао и могао да то учини.

GREVIO је такође похвалио Белгију због њене дефиниције сексуалног насиља која се заснива на недостатку пристанка жртве. Кривични закон Белгије дефинише силовање као “било који чин сексуалне пенетрације, било какве природе и путем било којег средства, почињен над особом која није дала свој пристанак”.⁵⁴ Још једна пракса која треба да се помене јесу измјене Кривичног закона Малте, у вези са којима је GREVIO истакао да су довеле до стандарда који је експлицитнији од Конвенције, у смислу да захтијева не само да се пристанак “процењује у контексту датих околности”, већ да пажња треба да се стави на “стање у којем се особа налазила у том тренутку, узимајући у обзир, између осталог, емотивно и психолошко стање те особе”.⁵⁵ Када се ради о Исланду, GREVIO је похвалио измјене Општег кривичног закона како би се конкретно укључио појам пристанка у елементима сексуалних кривичних дјела, а у сврху постизања консензуса унутар друштва у вези са дефиницијом силовања и подстицања промјене културе код стручњака/ стручњакиња задужених за такве случајеве, те у циљу пружања довољне заштите жртвама.⁵⁶ GREVIO је исто тако похвалио Словенију због измјена Кривичног закона у сврху усклађивања одговарајућих одредби са појмом недостатка слободно датог пристанка, међутим, истакао је да, с обзиром да је Парламент Словеније усвојио измјену након достављања коментара Владе на нацрт евалуационог извјештаја GREVIO групе, GREVIO није био у позицији да процијени њихов садржај.

Још један примјер позитивног утицаја Истанбулске конвенције

и GREVIO комитета на законодавство, политике, а у коначници и безбједност жртава у државама потписницама су позитивни одговори на налазе које GREVIO доноси у својим полазним евалуационим извјештајима. Релевантне државе потписнице се у овим налазима позивају да измијене кривично законодавство о сексуалном насиљу и силовању како би обезбиједиле да су одредбе чврсто укоријењене у недостатку добровољног пристанка и да је појам пристанка у потпуности укључен.⁵⁸ Иако је истакнуто да GREVIO још увијек није имао прилику да процијени овакав развој догађаја, с обзиром да је до њих дошло након објаве релевантних полазних евалуационих извјештаја, пет додатних држава, наиме Данска, Финска, Монако, Португал и Шпанија, прешле су на приступ “само да је да”. Када се ради о Данској, након полазне евалуације GREVIO комитета, у којој се ова држава потписница позива да измијени своје законодавство о силовању у складу са стандардима Конвенције, Данска је измијенила своје законодавство 7. децембра 2020. и криминализовала сексуални однос без експлицитног пристанка. Како би се подигла оптужница за силовање, закон је претходно захтијевао доказ о насиљу, пријетњи или доказе о томе да жртва није била у стању да се одбрани од напада. За разлику од тога, нова одредба сада јасно наводи да, уколико обје стране не дају свој пристанак на секс, то представља силовање. Ова измјена је поздрављена као позитиван развој догађаја у Закључцима о спровођењу препорука за Данску из 2021. године које је усвојио Одбор странака потписница Истанбулске конвенције.⁵⁹ У Финској је 1. јануара 2023. усвојен нацрт закона којим се силовање редифинише као сексуални чин са особом, без обзира на старост, која није дала свој вербални или невербални пристанак.⁶⁰

Недавни развој догађаја који треба да се процијени

Реформе закона у Португалу из јануара 2019. године су прошириле дефиницију силовања како би се укључио недостатак пристанка,⁶¹ али се чини да је пристанак и даље везан за присилу и да тренутна дефиниција стога не би била у потпуности у складу са чланом 36. Конвенције. Слично томе,

Монако је законом 1 517 из децембра 2021. године редефинисао кривична дјела силовања и сексуалног напада упућивањем на “недостатак пристанка”. Међутим, нова дефиниција и даље укључује елемент ограничења. У Шпанији, Основни закон о свеобухватној гаранцији сексуалне слободе усвојен је у септембру 2022. године, на основу ког је сексуални чин без пристанка постао сексуални напад.⁶² Закон је измијењен у априлу 2023. године како би се увеле строже казне за сексуални напад извршен уз употребу насиља или застрашивања или против особе чија је слободна воља онемогућена. У августу 2023. године, Луксембург је усвојио Закон о измјенама и допунама Кривичног закона и Закона о кривичном поступку који прописује да пристанак на сексуални чин мора да се процијени “у свјетлу околности случаја”, као и да “не могу да се доносе закључци на основу недостатка отпора жртве”.⁶³ Као што је GREVIO истакао у својој првој полазној евалуацији Луксембурга, овај закон би требало да “омогући правосуђу да се у контексту датих околности случаја фокусира на процјену слободне воље жене и способност починиоца да уочи вољу жене, умјесто доказа о другим саставним елементима чињенице. Дефиниција би такође могла да помогне при охрабривању већег броја жртава сексуалног насиља да подносе пријаве”.⁶⁴

Државе потписнице код којих је GREVIO идентификовао потребу за додатним корацима у циљу усклађивања законодавства са Истанбулском конвенцијом

Поред претходно споменутих недостатака у вези са елементима пристанка, GREVIO је идентификовао одређене додатне кораке који су потребни како би се законодавство ускладило са Истанбулском конвенцијом у низу држава потписница, укључујући и оне које су усвојиле приступ “само да је да” или приступ “два нивоа”.

У свом полазном евалуационом извјештају за Кипар, GREVIO је истакао да Кривични закон не одређује поближе концепт

пристанка како би било појашњено да треба да се даје добровољно као резултат слободне воље особе процијењене у контексту датих околности, као што то захтијева Конвенција.

GREVIO је такође идентификовао недостатке у низу држава потписница по питању врсте сексуалних чинава обухваћених релевантним законима. На примјер, GREVIO је континуирано скретао пажњу на оне државе потписнице које не покривају специфично понашање на које се упућује у члану 36, став 1, алинеја ц, наиме “утицање да друга особа без свог пристанка учествује у радњама сексуалне природе са трећом особом”, што има за циљ да се криминализује понашање којим се укида сексуално самоодређење жене.⁶⁵

Стварање “хијерархија” жртава

У низу полазних евалуационих извјештаја, GREVIO је конкретно упозорио на стварање “хијерархије жртава” на основу њихових карактеристика, као што су старосна доб, беспомоћност, зависност, инвалидитет, итд., те позвао на усвајање одговарајућих законодавних мјера како би се послала порука да је силовање — силовање.⁶⁶ На примјер, у свом полазном евалуационом извјештају за Србију, приликом поређења кривичног дјела силовања са кривичним дјелом сексуалног односа са беспомоћном особом, GREVIO је изразио забринутост да то шаље поруку да кршење сексуалних одлука и аутономије не представља силовање. Слично томе, у Босни и Херцеговини, кривично дјело сексуалног односа са беспомоћном особом носи значајно ниже казне од кривичног дјела силовања, које захтијева доказ о употреби насиља, присиле или пријетњи од стране починиоца.

Идентификовани трендови и научене лекције

Од ступања на снагу Истанбулске конвенције 2014. године дошло је до позитивних помака у европским земљама како би се удаљиле од силе као неопходног елемента сексуалних

кривичних дјела, ка схватању да је сексуални однос без пристанка сам по себи сексуално насиље/силовање.⁶⁷ Иако су законодавци препустили “државама потписницама да одлуче о специфичним формулацијама законодавства и факторима за које сматрају да онемогућава слободно дат пристанак”,⁶⁸ од кључног је значаја да сви сексуални чинови без обостраног пристанка буду криминализовани.⁶⁹ Само у том случају биће могућа промјена начина размишљања и препознавање кључне улоге коју игра спремност жртве да да свој пристанак, а тиме ће се побољшати одговор кривичног правосуђа на потребе жртава сексуалног насиља.

GREVIO је у неколико полазних евалуационих извјештаја истакао да концептуализација сексуалних кривичних дјела као сексуалних чинова почињених “против воље жртве” не испуњава у потпуности услов прописан чланом 36, с обзиром да не обезбјеђује криминализацију свих сексуалних чинова без пристанка.⁷⁰ Може се закључити да је према мишљењу GREVIO комитета приступ афирмативног пристанка у већој мјери у духу Конвенције као цјелине и са општим циљем побољшања превенције, заштите и процесуирања. Заиста, у случају приступа “само да је да” постоји већа вјероватноћа да ће довести до утицаја у области превенције и подићи свијест друштва о родним предрасудама и стереотипима који се често изражавају када се долази у додир са силовањима и сексуалним кривичним дјелима. То је такође утицајан начин да се мијења начин размишљања припадника/припадница полиције и правосуђа, али и да се пружи боља заштита за жртве, тако што ће их се ставити у средиште сваке интервенције.

Недавна процјена утицаја шведске дефиниције силовања коју је спровео Национални савјет за спречавање кривичних дјела Шведске такође је идентификовала низ специфичних практичних предности приступа “само да је да”.⁷¹ Као прво, процјена је показала да се број пријава, процесуирања и осуђујућих пресуда повећао након што је измијењен закон, те да се, конкретније, стопа осуђујућих пресуда повећала за 75%.⁷² Надаље, процјена је показала да сада нове врсте предмета долазе до судова. То су управо оне ситуације које су измјене

закона имале за циљ, наиме, да покрију случајеве “изненадног силовања” и случајеве у којима је жртва остала пасивна током сексуалног чина.⁷³

У оним случајевима у којима је држава потписница усвојила приступ “само да је да”, истрага и процесуирање силовања и сексуалних кривичних дјела више не зависе од доказивања да су чиновници били резултат насиља, пријетећег понашања или посебно рањиве ситуације.⁷⁴

То подразумијева да саслушање у полицији прелази са утврђивања да ли је осумњичени користио насиље или пријетњу насиљем на утврђивање да ли је жртва дала пристанак на такав чин. Случајеви неће морати да се обуставе уколико се не обезбиједе физички докази и поткрепљујући докази о рањивости или беспомоћности жртве. У вези с овим, позитивна пракса може се пронаћи у Данској која је измијенила свој закон како би криминализовала секс без експлицитног пристанка 2020. године, а смјернице су израђене као дио припрема за закон у вези с тим како да се утврди постојање или непостојање пристанка.⁷⁵ Смјернице разјашњавају да се код силовања не ради о присили или дужности да се каже не, већ о томе да ли стране добровољно пристају на сексуалну активност током цјелокупног односа. Појашњава се да се пристанак може дати ријечима или дјелима и да не постоји услов да се пристанак даје директно или на било који посебан начин. Надаље, у њима се утврђује да у принципу постоји претпоставка да се особа која пристаје на однос не понаша потпуно пасивно, већ учествује у одређеној мјери, уз навођење одређених примјера радњи које могу да указују на пристанак на сексуални однос.

Процјена коју је спровео Национални савјет за спречавање кривичних дјела Шведске такође је показала промјену по питању врста доказа који се користе за доношење осуђујућих пресуда у складу са новим законом. Утврђено је смањење употребе доказа о повреди, који су се користили у само 13% нових случајева, за разлику од њихове употребе у 37% случајева током године прије измјена закона. Надаље, процјена је показала да је ослањање на различите врсте доказа, као што је снимак догађаја, позиви

службama хитне помоћи, признање или свједочанство свједока, скоро удвостручило предмете у којима је дошло до осуђујуће пресуде у складу са новим законом, за разлику од ситуације када је на снази још увијек био стари закон. Такође је постојао већи број осуђујућих пресуда у случајевима када је једини доказ који је коришћен свједочанство особе којој се оштећена страна повјерила — проценат оваквих случајева је износио 31% у случају новог закона, за разлику од 16% у 2017. години, када је на снази био претходни закон. У 9 од 12 случајева који су довели до осуђујуће пресуде због силовања из нехата, није било додатних поткрепљујућих доказа осим особа које нису лично били свједоци догађаја, већ им је то испричала оштећена страна.⁷⁶

Процена у Шведској је такође показала друге предности за жртве на основу приступа “само да је да”. Наиме, процјена показује да жртве сматрају да сада постоји мања вјероватноћа да ће бити окривљене за оно што им се десило и да сада имају прилику да траже правну заштиту тако што ће пријавити кривично дјело. Конкретније, истиче се да приступ “само да је да” рјешава дубоко укоријењене митове о силовању и сексуалном насиљу који могу преовладати у систему кривичног правосуђа и који могу утицати на то како адвокати који бране оптужене, полицијски службеници/службенице, тужиоци/тужитељке и судије/суткиње тумаче шта се подразумева под сексуалним чином почињеним против воље жртве.⁷⁷ Анализа невладине организације у Шведској је показала да је од усвајања измјена шведског законодавства порасла свијест јавности о важности пристанка у сексуалним односима и да се овај приступ и релевантни основни принцип сада такође уводи у наставне планове и програме у школама.⁷⁸ Други извори, као што је медијско извјештавање, такође су свједоци важне друштвене промјене и свијести која је резултат измјене законодавства о силовању у правцу дефиниције засноване на пристанку. Такве напоре на спровођењу законских реформи често прате јаки покрети цивилног друштва и кампање за подизање свијести.⁷⁹

Надаље се чини да приступ “само да је да” омогућава укључивање и криминализовање нових трендова везаних за сексуалне

чинове без пристанка, као што је потајно уклањање кондома без пристанка друге особе током сексуалног односа (енгл. *stealthing*), као и сексуални напад уз коришћење дрога. Захваљујући приступу “само да је да”, сада је могуће схватити како ове праксе сексуални однос уз пристанак претварају у сексуални однос без пристанка и да се сматрају кршењем повјерења и ускраћивањем сексуалне аутономије. На примјер, судови у Њемачкој, Белгији и Швајцарској сматрају да уклањање кондома без пристанка поништава пристанак на сексуални чин, као и да се због тога могу сматрати обликом сексуалног кривичног дјела.⁸⁰ Надаље, у Белгији је “добровољно давање инхибирајућих супстанци”, односно дрогирање у циљу злоупотребе рањивости одређене особе постао отежавајући фактор у случају сексуалних чинова без пристанка и мора да се узме у обзир приликом разматрања “стања нарушености слободне воље” у сврху одређивања да ли је особа способна да да свој пристанак.⁸¹

Анализа позитивних пракси које је идентификовао GREVIO у области истраге, процесуирања, процесног права и заштитних мјера

Како смањити стопе осипања: непосредни одговор, истрага, процесуирање и заштита

Иако је измјена закона о силовању и сексуалном насиљу кључан корак ка промјени ставова и постизању правде, потребно је далеко више како би дошло до институционалне промјене и како би се обезбиједило смањење стопа осипања предмета у случајевима силовања и сексуалног насиља. Конвенција захтијева да државе потписнице обезбиједи да полиција може реаговати брзо и на одговарајући начин тако што ће понудити жртвама непосредну заштиту и дјеловати на спречавању насиља, као што је коришћење превентивних оперативних мјера и ефикасно прикупљање доказа (чланови 49. и 50). Исто тако захтијева изразу процедура за заштиту жртава насиља у свим фазама поступка, током истраге, као и током поступка, обухватајући — али без ограничења на — жртве које су свјedoци (члан 56). GREVIO је поздравио различите обећавајуће праксе које су увеле државе како би се постигао фокусирању, у већој мјери приступ заснован на исходима по питању одговорности починиоца.

Овај одјељак садржи преглед пракси истакнутих у полазним евалуационим извјештајима GREVIO комитета који доприносе томе да систем кривичног правосуђа постаје у већој мјери прилагођен жртвама, дуж цјелокупног ланца кривичног

правосуђа, од рада полиције и тужилаштва до судова, уз омогућавање свеобухватног прикупљања доказа на начин прилагођен жртвама и пружање заштитних мјера за жртве у свим фазама истраге и судског поступка.

GREVIO често истиче да, иако кривично правосуђе није једини одговор који може улиједити у случају насиља над женама, важно је да се обезбиједи позивање на одговорност за кривична дјела како би се изградило повјерење у систем и послала порука да насиље над женама није прихватљиво.⁸² Без процеса који би починиоце позвао на одговорност, није вјероватно да ће насиље престати, било да се ради о континуираном насиљу над истом жртвом или над новом жртвом. Процесуирање и санкције су стога кључни дио заштите жена. Надаље, ниске стопе осуђујућих пресуда уопштено доприносе ниским стопама пријављивања. Полиција и правосуђе треба да настоје да повећају пријављивање кривичних дјела, уз повећање ефикасности њиховог одговора и повјерења, а судски процеси да доводе до санкција које су пропорционалне кривичном дјелу. Из тог разлога важност схватања осипања као процеса улијед којег предмети не напредују унутар система кривичног правосуђа и не долазе до фазе кривичног поступка и/или не доводе до осуђујуће пресуде⁸³ представља уобичајену тему која се помиње у различитим полазним евалуационим извјештајима GREVIO комитета.⁸⁴

Приоритизовање случајева сексуалног насиља и силовања на родно осјетљив начин

Традиционалан одговор на случајеве сексуалног насиља на основу уобичајених родних стереотипа, предрасуда и дискриминаторних ставова минимализује приказ насиља жртве, спречава препознавање озбиљности и специфичности насиља и узимање у обзир претпоставки о лажним оптужбама. То доприноси додјели ниског приоритета овим случајевима, за разлику од других насилних кривичних дјела и доводи до кашњења по питању отварања истраге и судских поступака, што

опет може да доведе до губитка кључних доказа те секундарне виктимизације жртве.⁸⁵ Као што су истакли аутори Конвенције, додјела ниског приоритета доприноси некажњивости починилаца и учвршћује погрешну преоцјену да је такво насиље прихватљиво у друштву.⁸⁶ Кључни принцип адекватног одговора је обезбјеђивање брзе и учинковите истраге и судског поступка који се заснивају на родном приступу разумијевању ових кривичних дјела и прописном уважавању жртве током свих фаза.⁸⁷

GREVIO је у свом полазном евалуационом извјештају за Португал позитивно оцијенио мјере успостављене у циљу приоритизовања одговора на насиље над женама, укључујући и сексуално насиље. Конкретно,⁸⁸ након што је Португал ратификовао Истанбулску конвенцију, усвојен је Закон бр. 72/2015 којим је као циљ кривичних политика утврђен принцип да кривична дјела сексуалног насиља треба да се истражују као приоритетна. Још једна обећавајућа пракса може се пронаћи у Сан Марину, гдје Закон 97/2008 обавезује полицију да предузме непосредне мјере у случају насиља над женама и да у сваком случају интервенише у року од сат времена од добијања извјештаја. Надаље, полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Сан Марино упућује на интервенцијски протокол који јасно препознаје структурисану природу родно заснованог насиља и упозорава полицију на ризик секундарне виктимизације и окривљавање жртве.⁸⁹ У полазном евалуационом извјештају GREVIO комитета за Норвешку је истакнуто да је главни тужилац дао наредбу полицијским снагама да случајеве насиља над женама третирају као приоритетне и да их брзо рјешавају.⁹⁰ GREVIO је такође поздравио иницијативе за успостављање одјељења за праћење како би се обезбиједило благовремено реаговање и учинковите истраге у случајевима сексуалног насиља, као што је то Одјељење за заштиту и праћење квалитета људских права Грузије. У полазном евалуационом извјештају за Грузију позитивно се истичу информације које су власти доставиле и које указују да су се истраге таквих кривичних дјела значајно повећале у периоду од наредне двије године.⁹¹

Побољшање извјештавања и истрага: полицијске станице прилагођене жртвама, специјализоване полицијске јединице и обучени полицијски службеници/службенице

Побољшање извјештавања и истрага захтијева различите мјере како би систем кривичног правосуђа био у још већој мјери прилагођен жртвама, смањило секундарну виктимизацију жртава и обезбједио квалитетну реакцију полиције на основу приступа код ког се узима у обзир постојање трауме и који је без стереотипа и предрасуда. То у великој мјери може да допринесе већем нивоу задовољства међу жртвама њиховим искуством у фази подношења пријаве, као што је то истакао GREVIO у свом полазном евалуационом извјештају за Данску. У том извјештају GREVIO је позитивно истакао статистичке податке које су на располагање ставиле власти и који указују на значајно смањење стопе обесхрабrenих жена које покушавају да пријаве силовање, након што је много учињено да би се побољшало реаговање полиције.⁹² Континуирани напори које Данска предузима у овој области након усвајања полазног евалуационог извјештаја су такође истакнути у Закључцима о спровођењу препорука за Данску из 2021. године које је усвојио Комитет држава потписница Истанбулске конвенције. Конкретно, у њима је поздрављена израда Вишегодишње полицијске стратегије за период 2021—2023. која укључује успостављање посебних тимова за рад на случајевима сексуалних кривичних дјела и прилику која се пружа жртвама сексуалног насиља да имају користи од снимљеног интервјуа.⁹³ GREVIO је заиста истакао да брзе истраге засноване на осјетљивом и професионалном приступу жртвама значајно смањују ризик да ће жртве одустати од даљег процесуирања.⁹⁴

Свеобухватне мјере за побољшање извјештавања и истрага

Поред позитивних пракси које је усвојила Данска, други обећавајући примјери које је истакао GREVIO су они којима се обезбјеђује циљана специјалистичка обука полицијских

службеника/службеница, специјализованих јединица или именованих истражилаца/истражитељки, стандардизовани протоколи и увођење посебних просторија у полицијским станицама прилагођених жртвама. Дobar примјер тога је описан у полазном евалуационом извјештају GREVIO комитета за Исланд у којем се упућује на различите мјере дефинисане у Акционом плану за борбу против сексуалног насиља Исланда. Њега је усвојио Парламент на иницијативу Министарства унутрашњих послова и то на основу студије у којој се истичу високе стопе ослобађајућих пресуда за сексуална кривична дјела.⁹⁵ Мјере су укључивале успостављање одјељења у оквиру градске полиције која се специјализују за сексуална кривична дјела и насиље омогућено технологијом, протокол за рад и истраживање сексуалних кривичних дјела, додатне полицијске службенике/службенице са пуним радним временом и додатна средства за ажурирање поступака и истражну опрему. То је такође укључивало друге иницијативе, попут успостављања просторије за жртве у главној полицијској станици, у којој жртва може у приватности испричати шта јој се десило, након што закаже термин онлајн. GREVIO је такође поздравео мјере предузете у Италији које укључују систематску иницијалну обуку и стручно усавршавање, специјализоване полицијске јединице за рад на случајевима насиља над женама, стандардизоване процедуре, укључивање психолога у полицијске интервенције и посебне просторије у полицијским станицама које за циљ имају да жртвама пруже неопходну приватност и погодно окружење за подношење пријаве, како би се смањио ризик секундарне виктимизације.⁹⁶

У свом извјештају за Пољску, GREVIO је истакао да су власти увеле мјере за побољшање реакције кривичног правосуђа у случајевима силовања и избегавања ретрауматизације и секундарне виктимизације. Такве мјере су укључивале и нови законодавни услов да се жртве саслушавају само једном и то на суду (поступак једног саслушања), као и усвајање смјерница које захтијевају да се разговор води у одвојеној просторији и да за њих буде задужен обучен службеник/службеница истог пола, осим уколико жртва не жели другачије, а да се службеник/

службеница који води разговор суздржи од било каквих изјава које могу да се перципирају на такав начин да се њима осуђује или доводи у питање понашање, изглед или дјела жртве. Ове смјернице такође укључују услов информисања жртава о њиховим правима и улози у процесу, као и правној и психолошкој помоћи која им је доступна, те њиховог праћења у медицинску установу у циљу пружања медицинске подршке и вршења форензичког прегледа.⁹⁷ Иако је GREVIO поздравио ове мјере, велики недостаци у њиховом спровођењу су узроковали забринутост. Они укључују недостатак координације између полиције и правосуђа, што представља препреку за ефикасну и солидну припрему предмета. У том контексту, када жене жртве, посебно оне које су доживјеле сексуално насиље почињено од стране интимних партнера или чланова породице, користе своје право да не свједоче, то обично доводи до одбацивања предмета, с обзиром да нису доступни додатни докази, или се они чак ни не прикупљају. Поред тога, услов да се жртва саслушава само једном и то на суду, значи да жртве не могу нити да промијене нити да додају нешто на своју изјаву и стога не могу да реагују на било какве промјене у оквиру истраге. Надаље, GREVIO је истакао да су неки судови спори при заказивању саслушања жртава силовања, што је кључно за поступак у оквиру ког се жртве саслушавају само једном.

GREVIO је у случају Сан Марина поздравио интервенцијски протокол за полицијске службенике/службенице у случају родно заснованог насиља који јасно препознаје структуралну природу родно заснованог насиља и истиче кључну улогу полиције као једног од првих саговорника жртава.⁹⁸ Протокол полицијске службенике/службенице упозорава на ризик секундарне виктимизације и прописује да се никада не доводи у питање наротив жртве нити да се она окривљује, већ умјесто тога појашњава да је једина особа одговорна за насиље починилац. То је допуњено обавезном обуком о насиљу над женама за све полицијске службенике/службенице, успостављањем посебне јединице за родно засновано насиље, укључујући силовање, те именовањем полицијског службеника/службенице за везу како би се обезбиједила прописна координација и размјена информација о случајевима.

Обезбјеђивање приватности и повјерљивости за жртве приликом подношења пријаве о случају сексуалног насиља

Када се ради о подршци и приватности жртава приликом подношења пријаве о случају сексуалног насиља, поред позитивних пракси истакнутих у случају Исланда и Италије, GREVIO је такође поздравио мјере које су предузеле власти Монака и Француске у том смислу.⁹⁹ Конкретно, поздравио је праксу, иако она није формализована у Монаку, која се односи на обезбјеђивање посебних просторија за пријем жртава које испуњавају услов повјерљивости, како жртве никада не би биле остављене саме у пријемним просторијама и како би се на располагање ставили социјални радници/раднице у оквиру полиције који су специјализовани за пријем, реаговање и савјетовање жртава. GREVIO је исто тако у свом полазном евалуационом извјештају за Француску поздравио онлајн платформу за извјештавање у Француској коју је у новембру 2018. године покренуло Министарство унутрашњих послова, како би се жртвама сексуалног и родно заснованог насиља помогло да подносе пријаве.

Успостављање посебних јединица/именованог истражиоца/истражитељке за случајеве сексуалног насиља и силовања, подржане посебним упутствима/смјерницама и специјалистичком обуком

Када се ради о успостављању посебних јединица или именованог истражиоца/истражитељке за случајеве сексуалног насиља и силовања, подржане посебним упутствима/смјерницама и специјалистичком обуком, GREVIO је идентификовао бројне државе потписнице које су оствариле напредак, укључујући Босну и Херцеговину, Кипар, Данску, Грузију, Исланд, Италију, Малту, Низоземску, Шведску и Швајцарску.¹⁰⁰ GREVIO је поздравио успостављање специјализованих јединица за сексуално насиље на Кипру, наводећи да су различите интересне стране препознале да је њихов рад довео до повећања пријављивања случајева насиља над женама.

GREVIO је на Малти истакао да случајеви сексуалног насиља могу да се додијеле специјализованој јединици и да се жртве којима је потребна додатна подршка упућују у јединицу за подршку жртвама коју чине полицијске службенице које су јединствена тачка контакта и пружају кризно савјетовање, информације о кривичном предмету и омогућавају приступ услугама подршке. Поред тога, GREVIO је у својим полазним евалуационим извјештајима за Шведску и Грузију навео да свака полицијска постаја има истражиоце/истражитељке које су посебно обучене за рад на сексуалним кривичним дјелима, а да у Низоземској, Босни и Херцеговини и Швајцарској постоје посебни полицијски службеници/службенице за рад на сексуалним кривичним дјелима, у најмању руку у неким дијеловима земље. GREVIO је посебно поздравио усвајање и употребу контролне листе за истражиоце/истражитељке при раду на случајевима силовања у Шведској.

Иницијативе за издавање смјерница и успостављање формализоване сарадње између полиције и других кризних тимова

GREVIO је такође поздравио иницијативе за формализовање смјерница и сарадње између полиције и различитих интересних страна у циљу обезбјеђивања брзог одговора и пружања подршке и заштите жртвама силовања и сексуалног насиља. На примјер, поздравио је усвајање заједничког циркулара за сексуалне нападе којим се дефинишу минималне мјере за рад цјелокупних полицијских снага и правосуђа у Белгији, чиме је формализован мултидисциплинарни приступ између система кривичног правосуђа, здравственог система и услуга за жртве.¹⁰¹ У Андори, након ратификације Истанбулске конвенције, полицијске снаге и службе за пружање подршке жртвама које подржава држава су на основу преговора закључили протокол о сарадњи у циљу усклађивања активности полиције са стандардима Конвенције. Овим протоколом се дефинишу главне смјернице за полицијске мјере, почевши од првог контакта жртава са полицијом, па све до њиховог упућивања службама за посебну подршку. Протокол успоставља обавезу стварања оптималних услова како би се чуо глас жртава и

како би њихове пријаве биле евидентирани, уз истовремено посвећивање посебне пажње могућем присуству дјеце која су жртве и/или свједоци. Надаље, он изричито забрањује “било какве ставове који доводе до тога да се жртве осјећају кривима или којима се минимализује насиље” како би се спријечила секундарна виктимизација и наглашава проактивну улогу коју полиција треба да игра при проналаску доказа који могу подржати наводе жртава и/или подржати правосудну истрагу, те пружа стандардни модел пријаве која садржи сва питања и информације које мора да прикупи полицијски службеник/службеница задужен за помоћ жртвама.¹⁰²

Побољшања процеса прикупљања доказа у случају сексуалних кривичних дјела

Када се ради о побољшању процеса прикупљања доказа у случају сексуалних кривичних дјела, GREVIO је навео да је постојање правне могућности за жртве силовања и сексуалног напада да се од њих прикупе форензички докази и ускладиште бесплатно — без обзира на њихову жељу да поднесу пријаву или не — кључно и омогућава покретање поступка у каснијој фази.¹⁰³

Побољшање пракси тужилаштва и судова

Смањење ризика од осипања предмета у фази процесуирања и судског поступка може да укључује различите мјере, укључујући специјализацију, смјернице и обуку, као и учинковито управљање предметима. Као што је истакао GREVIO, постоје бројни фактори који доприносе солидној истрази, процесуирању и судском поступку у случају сексуалних кривичних дјела, као што је прикупљање доказа, њихова процјена од стране тужилаштва, подршка која се пружа жртвама и њихова улога у предмету, као и улога правосуђа при раду на овим осјетљивим предметима.¹⁰⁴

Побољшање пракси тужилаштва

GREVIO је у својим полазним евалуационим извјештајима за Данску, Грузију и Шведску истакао одређене позитивне мјере

предузете у циљу побољшања фазе процесуирања случајева сексуалног насиља.¹⁰⁵ У Данској је успостављена брза процедура у сврху обезбјеђивања брзог рада на свим насилним кривичним дјелима, укључујући временски оквир за процјену предмета од стране тужиоца/тужитељке. Надаље, донесене су смјернице како би се такви предмети додијелили искусним тужиоцима/тужитељкама, чиме се у одређеној мјери обезбјеђује de facto специјализација. Слично томе, GREVIO је истакао да се у Грузији само оним тужиоцима/тужитељкама који су прошли посебну обуку за рад на предметима сексуалног насиља додјељују овакви предмети, а у свом раду се воде смјерницама. У Шведској, тужилаштва су успоставила свој сопствени развојни центар у циљу развоја метода за истрагу и процесуирање сексуалних кривичних дјела и увела су контролне листе.

GREVIO је истакао и друге позитивне трендове, као што је усвајање протокола, смјерница или специјализација за процесуирање и доношење пресуда у предметима сексуалног насиља, посебно у Низоземској, Пољској и на Исланду.¹⁰⁶ На примјер, након ратификације Истанбулске конвенције, Тужилаштво у Низоземској је усвојило упутства о сексуалним кривичним дјелима која детаљно прописују како је потребно да се идентификују и процесуирају такви облици насиља, укључујући експлицитне информације о заштити права жртава и избјегавању секундарне виктимизације. У Пољској су стандарди за истрагу и процесуирање случајева сексуалног насиља дефинисани у посебним Смјерницама главног тужиоца, донесеним 2015. године. На Исланду, упутство бр. 2/2018 главног тужиоца захтијева израду плана истраге у случају кривичних дјела силовања, сексуалних кривичних дијела против дјете и кривичних дјела у блиским односима, како би се добре праксе стандардизовале. Када се случај силовања евидентира у полицијској евиденцији, аутоматски се нуди листа мјера које је потребно спровести. Поред тога, упутства која је донио главни тужилац захтијевају да се на таквим предметима ради убрзано и да им се да приоритет. Окружни тужиоци/тужитељке и шефови полиције такође су у обавези да пошаљу листу предмета и информације о напретку при њиховом рјешавању главном

тужиоцу два пута годишње. Њемачка је такође успоставила посебна одјељења за процесуирање кривичних дјела против сексуалног самоодређења при одређеним тужилаштвима широм земље.¹⁰⁷

Свеобухватан приступ процесуирању случајева силовања и сексуалног насиља

Добар примјер приступа који укључује широки низ мјера наведен је у полазном евалуационом извјештају GREVIO комитета за Италију.¹⁰⁸ Високи правосудни савјет је усвојио смјернице за правосудне поступке у случајевима родно заснованог насиља. Такви предмети се додјељују посебно тужилачким јединицама, односно тужиоцима/тужитељкама. Праћење и евалуација спровођења смјерница је показала да је велики број тужилаштава усвојио протоколе који описују како поступати са таквим предметима који обухватају фазу истраге и постављају “строге рокове по питању максималног трајања истрага”. Исто тако је показала да је велики број канцеларија формализовао своју сарадњу са службама за подршку жртвама које су укључене током судског поступка, као и са другим актерима који раде на спречавању насиља над женама. Надаље, GREVIO је истакао обећавајућу праксу коју је усвојило Тужилаштво Суда у Тиволију (источни дио Рима), за коју је предложио да би требало да буде примијењена широм земље. Конкретније, тужиоци/тужитељке овог суда су донијели низ мјера како би се обезбиједио брз и учинковит одговор на случајеве родно заснованог насиља над женама. Ове мјере укључују повећање броја тужилаца/тужитељки који раде на таквим кривичним дјелима и давање приоритета овим истрагама, обезбјеђивање брзог усвајања неопходних заштитних мјера из предострожности, вршење строгог надзора над њиховим спровођењем од стране тужилаца/тужитељки и успостављање брзе процедуре за повезане судске поступке. Све ове мјере су дио јаке међуинституционалне мреже која укључује јавне агенције и организације жена, а допуњава их цијели низ превентивних мјера (као што су обуке, информације за жртве, подизање свијести и комуникационе активности у оквиру заједнице).

Побољшање пракси судова

Када се ради о праксама судова, GREVIO је поздравио пресуду Врховног суда Шведске у којој је одлучено да, када се жртва сматра вјеродостојном, осуђујућа пресуда може да се заснива искључиво на њеном свједочењу, уз напомену да се нижи судови не придржавају увијек ове пресуде. Надаље, Закон о кривичном поступку Италије предвиђа да докази који се односе на сексуалну историју и понашање жртве и који немају доказну снагу нису дозвољени, а Кодекс правне етике за адвокате захтијева да они избјегавају питања и методе испитивања који жртвама наносе додатно понижење и садрже¹⁰⁹ моралну осуду искуства жртве.

Заштитне мјере током истраге и судског поступка

Као што је наведено раније, члан 5б. Конвенције садржи непотпуну листу поступака који за циљ имају заштиту жртава насиља у свим фазама поступка, током истраге и судског поступка, укључујући — али без ограничавања на — жртве које су свједоци. GREVIO је у овој области идентификовао низ добрих пракси.

Свеобухватне мјере заштите жртава

Иако је у свом полазном евалуационом извјештају за Данску GREVIO похвалио низ заштитних мјера које су омогућене у складу са законом како би жртве биле заштићене од застрашивања и одмазде током судских поступака, навео је да је дато на располагање врло мало информација везано за стварну употребу тих мјера. То укључује скривање адресе и занимања жртава, па чак и имена жртава и свједока, као и одржавање саслушања иза затворених врата, наређивање оптуженом да напусти судницу током свједочења жртве или свједока, видео-записе свједочанстава дјете, те, под специфичним и ограниченим околностима, и свједочанства одраслих. Полиција такође може да обавијести суд и захтијева, на примјер, употребу одвојених чекаоница на суду. У оквиру полиције, конкретна контакт-особа је одређена за сва евентуална питања и разлоге

за забринутост жртава, а леци са детаљним информацијама о различитим корацима истраге и судског поступка су доступни на неколико језика. Надаље, у случајевима када су починиоци осуђени на казну затвора за сексуална кривична дјела или друга тешка кривична дјела, жртве морају да буду обавијештене о њиховом пуштању или бијегу из затвора, као и о извјештавању медија о починиоцу и његовим радњама.¹¹⁰

Видео-записи изјава жртава и друга средства за избегавање контакта између жртве и починиоца на суду и у полицији

GREVIO континуирано истиче да обезбјеђивање избегавања контакта између жртве и починиоца на суду и у полицији представља кључни елемент заштите жртава од секундарне виктимизације. У свом полазном евалуационом извјештају за Шведску, GREVIO је истакао да судије могу да саслушају жртву без присуства оптуженог, преко телефона или путем видео-линка. Слично томе, Њемачка је усвојила низ мјера за обезбјеђивање заштите жртава, укључујући употребу аудио и видео-записа свједочанстава и за малољетне и за одрасле жртве.¹¹¹

Друге врсте заштитних мјера у циљу избегавања секундарне виктимизације

У Пољској, Закон о заштити и помоћи за жртве и свједоке предвиђа да се саслушања жртава силовања морају одвијати у посебној просторији, бити снимљена и спроведена од стране судије/суткиње у присуству психолога/психолошкиње. У Румунији, поред заштитних мјера, као што је одржавање суђења иза затворених врата и искључење медија из судница, у случајевима насиља такође могу се предузму додатне мјере за жртве силовања како би се урадила анонимизација њихових података, укључујући и у позиву на суд или пресудама када се оне објављују на веб-порталу судова.¹¹³

Улога и значај кризних центара у случају силовања и центара за упућивање у случају сексуалног насиља

Од кључног је значаја да законодавне и институционалне реформе на увођењу дефиниције сексуалног насиља и силовања засноване на пристанку прати успостављање и/или јачање специјализованих услуга за жртве сексуалног насиља. Такве услуге подршке су кључне за обезбјеђивање опоравка жртава и рјешавање посљедица насиља, укључујући самоокривљавање и осјећај стида. Оне су такође кључне за омогућавање приступа правди, с обзиром да оснажују жртве и пружају неопходне форензичке доказе како би се омогућило учинковито процесуирање и коначна осуда.¹¹⁴

Жртве сексуалног насиља заиста могу доживјети вишеструке и трајне посљедице, укључујући могуће физичке посљедице, као што су повреде, сексуално преносиве болести, нежељена трудноћа и несигуран абортус, као и цијели низ психолошких посљедица, као што је анксиозност, депресија и суицидалне мисли.¹¹⁵ Студије су показале да је посттрауматски стресни поремећај (ПТСР) изразито присутан међу жртвама сексуалног насиља, а једна студија је показала да 94% жртава силовања испуњава критеријуме за ПТСР око двије недјеље након силовања, док 47% жртава и даље испуњава критеријуме након три мјесеца.¹¹⁶ Ове психолошке посљедице такође повећавају вјероватноћу будуће зависности од дрога и ревиктимизације.¹¹⁷ Након сексуалног насиља такође може да услједи друштвена изолација због затегнутих односа унутар породице и са

пријатељима. Надаље, жртве, на примјер, такође могу да се суоче са финансијским потешкоћама због трошкова везаних за потребну његу или због изостанка са посла.¹¹⁸ Поред тога, истраживања су истакла да први сусрет жртве силовања са системом подршке може имати врло негативне дугорочне посљедице по питању опоравка, уколико подршка није адекватна.¹¹⁹ GREVIO је истакао да искуства жртава сексуалног насиља у систему кривичног правосуђа могу да им додатно наштете, осим уколико се не предузму одређене мјере заштите и уколико се истовремено не понуди психолошко савјетовање и подршка у вези са траумом.¹²⁰

Како би горе наведене негативне посљедице биле ријешене и минимализоване, жртвама сексуалног насиља је потребан приступ низу холистичких услуга, укључујући непосредну медицинску његу и подршку у вези са траумом, форензичке прегледе, краткорочно и дугорочно психолошко савјетовање и терапију, као и правно савјетовање. У члану 25, Конвенција државама потписницама пружа алтернативу да успоставе кризни центар за случајеве силовања или центар за упућивање у случајевима сексуалног насиља на сваких 200.000 становника.¹²¹ Кризни центри за случајеве силовања обично нуде дугорочну помоћ попут директног савјетовања и терапије, група за подршку и упућивања на друге услуге.¹²² Такође подржавају друге жртве током судских поступака тако што пружају женско заговарање и друге видове практичне помоћи. Центри за упућивање у случајевима сексуалног насиља, с друге стране, могу се специјализовати за непосредну медицинску његу, квалитетну форензичку праксу и кризне интервенције.¹²³ Они, на примјер, могу бити успостављени при болницама како би брзо реаговали на сексуалне нападе и спроводили медицинске прегледе, а затим упућивали жртве специјализованим организацијама унутар заједнице у сврху пружања даљих услуга. Такође могу да се концентришу на непосредно и адекватно упућивање жртава одговарајућим специјализованим организацијама у сврху пружања неопходне његе. Обје врсте центара у суштини за циљ имају пружање услуга жртвама силовања и сексуалног насиља и пружање информација о опцијама које имају на располагању

на начин који уважава да је свака жртва другачија, те да је тиме и најбољи начин дјеловања различит за сваку особу.

Без обзира на њихов облик, GREVIO је нагласио да такве мјере треба да се предузимају у оквиру мултисекторског одговора, што жртвама даје контролу над одлукама које се доносе. Жртвама се морају омогућити услуге, без обзира на њихову спремност да поднесу пријаву или свједоче против починиоца, а форензички докази треба да буду усклађени током дефинисаног временског периода, што омогућава да се судски предмет формира касније, уколико жртва тако одлучи. Надаље, жртве треба да буду у стању да користе ове услуге чак неколико година након напада.¹²⁴

Трендови и обећавајуће праксе

Током задњих година, као резултат напора држава потписница да се придржавају члана 25. Конвенције, те као одговор на налазе GREVIO комитета и препоруке Комитета држава потписница Истанбулске конвенције, број кризних центара за случајеве силовања и/или центара за упућивање у случајевима сексуалног насиља повећао се у низу држава потписница, што је још један примјер позитивног утицаја Истанбулске конвенције у борби против насиља над женама. Прије ступања на снагу Истанбулске конвенције, низ држава чланица Савјета Европе нису имале посебне службе подршке за жене жртве сексуалног насиља које би могле понудити медицинску подршку, форензичка испитивања, складиштење ДНК и савјетовање.¹²⁵

Мање од десетљећа касније, од 29 полазних евалуационих извјештаја које је GREVIO објавио до сада, 19 држава потписница су успоставиле или кризне центре за случајеве силовања или центре за упућивање у случајевима сексуалног насиља, или су пак предузеле кораке ка њиховом успостављању, наиме Андора, Аустрија, Белгија, Данска, Естонија, Финска, Француска, Њемачка, Исланд, Италија, Малта, Низоземска, Норвешка, Португал, Румунија, Сан Марино, Шпанија, Шведска и Швајцарска.¹²⁶ Конкретно, Аустрија је у складу са специфичним налазима GREVIO комитета и препорукама Комитета држава потписница Истанбулске конвенције датим за ову област проширила посебне

савјетодавне услуге за жртве сексуалног насиља како би покрила све регије у земљи.¹²⁷ Надаље, Албанија је успоставила свој први центар за упућивање у случајевима сексуалног насиља.¹²⁸ Ипак, и даље постоји доста простора за побољшања, с обзиром да праћење које врши GREVIO за сада показује да су само Данска и Исланд испунили стандард који предвиђа један кризни центар за случајеве силовања или центар за упућивање у случајевима сексуалног насиља на 200.000 становника — стандард који за циљ има да се обезбиди одговарајућа покривеност и лак приступ за жене жртве сексуалног насиља.¹²⁹

Центри који се заснивају на моделима мултидисциплинарне сарадње и холистичким приступима

GREVIO је поздравио чињеницу да су Белгија, Данска, Естонија, Исланд, Норвешка и Швајцарска успоставиле центре који се заснивају на моделима мултидисциплинарне сарадње и холистичким приступима. На примјер, центри за сексуалне нападе који су успостављени у Белгији нуде непосредну медицинску његу, психолошку подршку везану за трауму и форензичке прегледе у циљу прикупљања доказа за тужилаштво. Након што им се пружи њега, жртве могу, уколико то желе, да поднесу пријаву и разговарају са полицијским службеником/службеницом на лицу мјеста. GREVIO то сматра примјером приступа свих услуга на једном мјесту који може значајно да смањи секундарну виктимизацију. Извјештаји указују на то да су белгијски центри за упућивање у случајевима сексуалног насиља у великој мјери смањили препреке за подношење пријава. Треба да се истакне да је 68% жртава које су добиле подршку таквих центара наводно поднијело пријаву, што је значајно већи број него национални просјек жртава које су поднијеле пријаве.¹³⁰ У извјештају једне невладине организације је истакнуто да је разлог овоме у највећој мјери чињеница да се подршка коју нуде центри за упућивање у случајевима сексуалног насиља фокусира на пружање повјерљиве његе жртвама и пружање помоћи да поново изграде своје животе. Исто тако, то омогућава маргинализованим групама, као што су трансродне особе и жене које се баве проституцијом, да

пријаве силовање у безбједнијем окружењу.¹³¹ Када се ради о процесу пријављивања, центри за упућивање у случајевима сексуалног насиља подржавају жртве на начин који је осјетљив и узима у обзир екстремни стрес који доживљавају, као и утицај који то има на њихову способност процесуирања информација и формирања сјећања.¹³²

Још једна пракса вриједна помена може се пронаћи у Данској, гдје је развијена уско специјализована мрежа од 10 центара за жртве силовања и сексуалног насиља широм земље. Ови центри пружају услуге са боравком и без боравка у центру женама и дјевојкама старијим од 15 година које су жртве сексуалног насиља, у виду медицинске његе и подршке везане за трауму, у комбинацији са форензичким испитивањима. GREVIO је истакао да жртве имају приступ овим услугама у било којем тренутку након напада и то чак и до неколико година послије. Надаље, напоменуо је да се стандардна процедура за медицинске и форензичке претраге спроводи без обзира на то дали жртва жели да поднесе пријаву и да се докази прикупљају и складиште до три мјесеца или дуже, уколико жртве то захтијевају, тако да могу бити коришћени у будућим судским процесима. Центри такође нуде психолошки третман за све акутне пацијенте, али имају ограничену доступност по питању дугорочног савјетовања. За жртве млађе од 15 година, низ додатних центара пружа услуге прилагођене дјеци. Још једна обећавајућа пракса може се наћи на Исланду, гдје су центри за хитни пријем жртава сексуалног насиља отворени 24 часа и бесплатно нуде форензичко прикупљање доказа и све неопходне медицинске услуге, без обзира на то да ли жртва жели да поднесе пријаву полицији. Форензички докази се складиште годину дана. Поред тога, центри обезбјеђују психолошку подршку и бесплатно правно савјетовање, а ако жели одмах да поднесе пријаву, полицијски службеник/службеница се позива у центар или правни савјетник/савјетница прати жртву у полицијску станицу.¹³³

У Норвешкој су доступне двије врсте посебних услуга подршке и оне су проширене на цијелу земљу како би се жртвама силовања и сексуалног насиља пружила холистичка и осјетљива подршка, наиме центри за жртве сексуалних

напада и центри за жртве инцеста и сексуалног злостављања (SMISO). Центри за жртве сексуалних напада се налазе при медицинским клиникама или болницама и функционишу као центри за упућивање у случајевима сексуалног насиља. Нуде непосредну медицинску подршку тако што лијече повреде и откривају сексуално преносиве болести, те пружају форензичке прегледе како би се обезбиједили докази и извршила кризна интервенција. Форензички прегледи за обезбјеђивање доказа могу се спроводити без обзира на то да ли жртва намјерава да поднесе пријаву полицији. Стручњаци/стручњакиње који раде у центрима за упућивање у случајевима сексуалног насиља такође могу жртве да упуте на адвокате, полицију и друге службе које пружају дугорочнију подршку, укључујући SMISO и кризне центре. Центри SMISO нуде подршку на нижем нивоу за жртве сексуалног насиља и чланове њихове породице у виду бесплатног средњорочног психосоцијалног савјетовања.¹³⁵ Иако у Швајцарској не постоје центри који нуде приступ свим услугама на једном мјесту, GREVIO је поздравио интегрисани приступ одређених болничких центара за упућивање у случајевима сексуалног насиља, који омогућавају свеобухватну дугорочну подршку за жртве. Конкретно, ови центри пружају медицински третман и форензичке прегледе без обзира на то да ли жртва жели да поднесе пријаву полицији, а раде у блиској сарадњи са другим институцијама и организацијама, укључујући полицију и тужилаштва, те сигурне куће на које се жртве могу упутити.¹³⁶

Као одговор на налазе GREVIO комитета у вези са потребом за успостављањем кризних центара за случајеве силовања и центара за упућивање у случајевима сексуалног насиља, Албанија је успоставила свој први центар за управљање кризним ситуацијама за случајеве сексуалног насиља 2018. године при једној од болница.¹³⁷ Овај центар пружа услуге у хитним ситуацијама доступне 24/7 на једном мјесту, као и краткорочне услуге (24-72) за жртве сексуалног насиља и чланове њихових породица. Заснива се на моделу социјалног здравства, са интердисциплинарним тимом стручњака/стручњакиња форензичке медицине, гинеколога/гинеколошкиња, педијатара/педијатрица, психијатара/психијатрица, клиничких психолога/

психолошкиња, социјалних радника/радница, представника/представница полиције, тужилаштва, адвоката и медицинских сестара/болничара. Овај центар пружа примарне услуге, као што су здравствене услуге, услуге форензичке медицине, психосоцијалне подршке, услуге везане за одјећу, храну, даље упућивање, узимање изјава, покретање кривичних поступака и психолошко савјетовање, како би се жртвама помогло да се носе са ситуацијом. Особа која води случај врши процјену непосредних потреба жртава, а уколико су одређеној жртви потребне услуге дуже од 72 часа, она се упућује у други центар за пружање посебних услуга. Такође охрабрује то да друге државе потписнице, попут Румуније, такође остварују напредак тако што успостављају пилот-центре за жртве сексуалног насиља, уз дугорочни циљ успостављања још 10 центара. Ови центри се заснивају на моделу интегрисаних услуга при некој од болница и пружају одраслим жртвама здравствену његу у хитним случајевима, форензичке претраге, подршку у вези са приступом правним услугама/или подношењем пријаве полицији, те пружају информације и савјетовање.¹³⁸

Закључак

Ово поглавље у фокусу даје преглед развоја политика и пракси у државама потписницама Истанбулске конвенције, као и позитивног утицаја који је мониторинг који врши GREVIO до сада остварио на законски оквир о силовању и сексуалном насиљу. Многе земље су заиста већ напустиле или су у процесу напуштања дефиниција сексуалних кривичних дјела заснованих искључиво на употреби силе, усклађујући своје кривичне законе са основним условима из члана 36. Конвенције: криминализацијом сексуалних чинова без пристанка. Полазна евалуациона процедура је получила бројне обећавајуће праксе у овој области, а државе потписнице се позивају да их дијеле и усвајају у оквиру сопствене надлежности. На крају, али не мање битно, не треба да се потцијени улога кризних центара за случајеве силовања и центара за упућивање у случајевима сексуалног насиља, с обзиром на то да само холистички приступ подршци женама жртвама силовања и сексуалног насиља, који не укључује само учинковит одговор кривичног правосуђа, већ и медицинску његу, психолошку подршку и правно савјетовање, може да ублажи трауму коју су жртве доживјеле. Како GREVIO отпочиње свој први поступак тематске евалуације у 2023. години, Експертска група имаће прилику да настави рад на споменутих темама и прати даљи напредак држава потписница на јачању повјерења жртава кроз пружање подршке, заштите и правде за жене жртве силовања и сексуалног насиља.

Биљешке

¹ Савјет Европе (2022), “Средњорочни хоризонтални преглед полазних евалуационих извјештаја GREVIO комитета”, одјељак 442 и 446. За упоредну студију такође видјети Burman M., Lovett J., и Kelly L. (2009), Lovett, J. и Kelly, L. (јун 2009) “Различити системи, слични исходи? Праћење осипања пријављених случајева силовања у једанаест земаља”, с. 3.

² Агенција Европске уније за основна права (2014), “Насиље над женама: Истраживање у Европској унији које је спровела Агенција Европске уније за основна права”, с. 14.

³ Ibid., с. 69.

⁴ На примјер, процјењује се да се у Финској и Француској пријављује мање од 10% свих случајева силовања. Видјети полазне евалуационе извјештаје GREVIO комитета за Финску, одјељак 198; и Француску, одјељак 219. Други извјештаји GREVIO групе у којима се истиче проблем недовољног пријављивања укључују Аустрију, одјељак 153; Црну Гору, одјељак 221; Турску, одјељак 281; Италију, одјељак 221; Низоземску, одјељак 254; Белгију, одјељак 184; Словенију, одјељак 306; Румунију, одјељак 340; Босну и Херцеговину, одјељак 259; Естонију, одјељак 204; Грузију, одјељак 306; и Норвешку, одјељак 221.

⁵ Енгл. attrition (оп. прев.)

⁶ Савјет Европе (2022), “Средњорочни хоризонтални преглед полазних евалуационих извјештаја GREVIO комитета”, одјељак 450.

⁷ Видјети полазне евалуационе извјештаје GREVIO комитета за Данску, одјељак 198; Белгију, одјељак 187; Пољску, одјељак 265; Исланд, одјељак 252; Естонију, одјељак 215; и Норвешку, одјељак 221.

⁸ Видјети полазне евалуационе извјештаје GREVIO комитета за Португал, одјељак 195; Финску, одјељак 206; Француску, одјељак 230; Италију, одјељак 221; Словенију, одјељак 323; Њемачку, одјељак 303; Босну и

Херцеговину, одјељак 267; Исланд, одјељак 261; Грузију, одјељак 311; Кипар, одјељак 235; и Норвешку, одјељак 231.

⁹ Видјети полазне евалуационе извјештаје GREVIO комитета за Италију, одјељак 222; Словенију, одјељак 323; Босну и Херцеговину, одјељак 273; Швајцарску, одјељак 225; и Кипар, одјељак 235.

¹⁰ Савјет Европе (2022) "Средњорочни хоризонтални преглед полазних евалуационих извјештаја GREVIO комитета", одјељак 446. За више информација о некажњивости починилаца сексуалног насиља и препоруке за побољшање стања, видјети Извјештај специјалног извјестиоца Уједињених нација за насиље над женама (2020), "Извјештај о силовању као озбиљном и систематском кршењу људских права и родно заснованом насиљу над женама"

¹¹ М.Ц. против Бугарске (представка бр. 39272/98), пресуда од 4. децембра 2003.

¹² Савјет Европе (2022) "Средњорочни хоризонтални преглед полазних евалуационих извјештаја GREVIO комитета", одјељак 365.

¹³ Савјет Европе (2022), "Средњорочни хоризонтални преглед полазних евалуационих извјештаја GREVIO групе", одјељак 442 и 446.

¹⁴ Ibid, одјељак 435 и 447.

¹⁵ Ibid, одјељак 364-365, 435, 437 и 447.

¹⁶ Ibid, одјељак 445, 438, 443 и 277-282.

¹⁷ Craig, E. (2015), "Негостољубиви суд", Правни часопис Универзитета у Торонту 10.3138; такође видјети студије које се помињу у UNODC (2019), "Приручник за правосуђе о учинковитом одговору кривчног правосуђа на родно засновано насиље над женама и дјевојчицама"

¹⁸ Комитет држава потписница Истанбулске конвенције игра улогу у праћењу Истанбулске конвенције. Од 2018. године на основу налаза GREVIO групе усваја препоруке за државе потписнице у циљу даљег спровођења Конвенције. Државе потписнице имају рок од три године за спровођење тих препорука и достављање извјештаја Одбору. Током 10. састанка одржаног 13. 4. 2021, Одбор је усвојио оквир за надзор спровођења препорука и објавио стандардизовани образац за извјештавање. На основу информација које достављају државе потписнице и свих додатних информација, Комитет усваја закључке о спровођењу својих препорука у вези са сваком државом потписницом која је предмет процјене. Комитет је до сада спровео процјене у Аустрији, Албанији, Данској, Монаку, Црној Гори, Португалу и Шведској.

¹⁹ У сврху анализе отежавајућих фактора које примјењују различите државе чланице Европске уније, видјети Европску мрежу правних стручњака за родну равноправност и недискриминацију (2021), "Криминализација родно заснованог насиља над женама у европским државама, укључујући насиље почињено помоћу информационо-комуникационих технологија", с. 172-178.

²⁰ У сврху дискусије о еволуцији сексуалне аутономије, видјети Tatjana Hörnle, “#MeToo — Импликације за кривично право?” (2019), *Bergen J. Crim. L. and Crim. Just.* 6, 129-306.

²¹ Између осталих извора, то потврђују и студије наведене у UNODC (2014), “Приручник о учинковитом процесуирању насиља над женама и дјевојчицама” с. 31.

²² Термин “sexual agency” односи се на нечију способност да идентификује, искомуницира и испреговара своје сексуалне потребе и да иницира понашања која дозвољавају задовољавање тих потреба (оп. прев.).

²³ Tuerkheimer, D. (2015), “Силовање на кампусу и ван њега”, *Emory Law Journal*, издање 65:1, с. 44-45.

²⁴ Изјава енглеског правника, Метјуа Халеса, из 17. вијека да “је силовање оптужба која се лако износи, а тешко ју је доказати и још теже за оптуженог одбранити се, иако никада није тако невин”, која се помиње у Lonsway K. и други (2009), “Лажни извјештаји: превазилажење проблема за успјешну истрагу и кривично гоњење сексуалних напада од стране особа које нису странци”, 3:1, *The Voice* 1.

²⁵ Видјети полазне евалуационе извјештаје GREVIO комитета за Финску, одјељак 165; и Норвешку, одјељак 185.

²⁶ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Грузију одјељак 310.

²⁷ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Пољску, одјељак 215.

²⁸ Када се ради конкретно о полазном евалуационом извјештају за Грузију, GREVIO је сматрао да, иако према законодавству Грузије, докази немају унапријед одређену вриједност и треба да се процјењују према својој релевантности, допустивости и кредибилности за сваки кривични предмет, тужиоци/тужитељке и правосуђе тумаче законодавство на такав начин да су потребна два директна доказа као основ за оптужницу или осуђујућу пресуду за сексуално насиље. GREVIO је изразио забринутост да би то могло да доведе до високих услова везаних за доказе у случајевима силовања, с обзиром да се ово правило не примјењује само за осуђујуће пресуде, већ такође и за оптужнице, тако да може да доведе до малог броја оптужница, а тиме и малог броја осуђујућих пресуда.

²⁹ У вези са државама чланицама Европске уније видјети горе наведену Европску мрежу правних стручњака за родну равноправност и недискриминацију (2021).

³⁰ Видјети полазне евалуационе извјештаје GREVIO комитета за Албанију, одјељак 135-138; Андору, одјељак 158-161; Босну и Херцеговину, одјељак 218-220; Естонију, одјељак 171-172; Финску, одјељак 165-

168; Француску, одјељак 190-195; Грузију, одјељак 252-256; Италију, одјељак 189-190; Монако, одјељак 116; Низоземску, одјељак 223-225; Норвешку, одјељак 184-189; Пољску, одјељак 213-216; Румунију, одјељак 278-281; Сан Марино, одјељак 157-160; Србију, одјељак 184-186; Шпанију, одјељак 220-224; и Швајцарску, одјељак 183-184.

³¹ Европска мрежа правних стручњака за родну равноправност и недискриминацију (2021), наведена изнад.

³² Ibid.

³³ Енгл. flight, fight, freeze, flop or befriend (оп. прев).

³⁴ Извјештај са објашњењима уз Истанбулску конвенцију, одјељак 192.

³⁵ Видјети основни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Србију, одјељак 186.

³⁶ Видјети полазне евалуационе извјештаје GREVIO комитета за Аустрију, одјељак 139-143; за Грузију, одјељак 256-257; Норвешку, одјељак 189; и Србију, одјељак 186.

³⁷ Little, N. (2019), "Од не значи не до само да значи да: рационални резултати стандарда афирмативног пристајка у закону о силовању", Vanderbilt правни преглед, 58, 1 321.

³⁸ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Аустрију, одјељак 140-142.

³⁹ Little, N. (2019), "Од не значи не до само да значи да: рационални резултати стандарда афирмативног пристајка у закону о силовању", Vanderbilt правни преглед, 58, 1 349, и Leary M. G. (2016), "Афирмативна замена културе силовања културом пристајка", Texas Tech правни преглед, том 49:1, с. 49-51.

⁴⁰ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Њемачку, одјељак 252.

⁴¹ Little, N. (2019), цитирано изнад, с. 1 322.

⁴² Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Аустрију, одјељак 140-142; и Њемачку, одјељак 252.

⁴³ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Њемачку, одјељак 252.

⁴⁴ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Аустрију, одјељак 140-142; и Њемачку, одјељак 250-252.

⁴⁵ Савезни савјет Швајцарске, Одбор за правна питања, Одлука од 18.02.2022.

⁴⁶ Tatjana Hörnle, "#MeToo — Импликације за кривично право?" (2019), Bergen J. Crim. L. and Crim. Just. 6, 130; Linnea Wegerstad (2021), "Секс мора бити добровољан: сексуална комуникација и нова дефиниција силовања у Шведској", Њемачки правни часопис, том 22, посебно

издање 5: 'Сексуално насиље и кривично правосуђе у 21. вијеку', с. 740.

⁴⁷ Olivia Björklund Dahlgren, невладина организација FATTA (чије име у преводу значи постигнуће), презентација о реформи законодавства у Шведској на састанку Експертске групе о силовању као тешком и систематичном кршењу људских права и родно заснованом насиљу над женама одржаном 2020. у дијелу специјалног извјестиоца УН-а за насиље над женама и организације Equality Now www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/SR/Call_on_Rape/Olivia_Bjorklund_Dahlgren.pdf.

⁴⁸ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO групе за Шведску, одјељак 181-183.

⁴⁹ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO групе за Белгију, одјељак 155.

⁵⁰ Leary M.G. (2016), "Афирмативна замјена културе силовања културом пристанка", Texas Tech правни преглед, том 49:1, с. 32.

⁵¹ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO групе за Белгију, одјељак 155-156; Исланд, одјељак 202-204; Малту, одјељак 169-171, и Шведску, одјељак 181-183.

⁵² Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO групе за Шведску, одјељак 181-183.

⁵³ Linnea Wegerstad (2021), "Секс мора бити добровољан: сексуална комуникација и нова дефиниција силовања у Шведској", Њемачки правни часопис, том 22, посебно издање 5: "Сексуално насиље и кривично правосуђе у 21. вијеку", с. 742.

⁵⁴ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Белгију, одјељак 155.

⁵⁵ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Малту, одјељак 169-171.

⁵⁶ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Исланд, одјељак 202.

⁵⁷ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Словенију, одјељак 258-260.

⁵⁸ Такав специфичан налаз је изражен у 19 полазних евалуационих извјештаја GREVIO комитета: за Албанију, Данску, Португал, Финску, Француску, Италију, Низоземску, Србију, Шпанију, Андору, Пољску, Сан Марино, Румунију, Босну и Херцеговину, Швајцарску, Естонију, Грузију, Кипар и Норвешку.

⁵⁹ Комитет држава потписница Истанбулске конвенције, "Закључци о спровођењу препорука за Данску које је усвојио Одбор странака потписница Истанбулске конвенције", IC-CP/Inf(2021)6, усвојено 7. децембра 2021.

⁶⁰ Aleksī Teivainen (јануар 2023), "Финска полиција ће поново размислити о испитивањима силовања након ревизије закона", Helsinki Times: www.helsinkitimes.fi/finland/finland-news/domestic/22795-finnish-police-to-re-think-rape-interrogations-after-legislative-overhaul.html.

⁶¹ Helen Battaglini (21. фебруар 2019), "Португал коначно проширује законску дефиницију силовања", amicus info: <https://info.amicus-curiae.net/author/helenbattaglini/>.

⁶² Guy Hedgcoe (26. мај 2022), "Шпански посланици подржали су закон о сексуалном пристанку 'само да значи да'", BBC: www.bbc.com/news/world-europe-61591615. Ова одредба посебно појашњава да "ће се сматрати да постоји пристанак само уколико ... је воља особе јасно изражена".

⁶³ Закон о измјенама и допунама Кривичног закона и Закона о кривичном поступку од 7. августа 2023. којим се јачају средства за борбу против сексуалне злоупотребе и сексуалног искоришћавања малолетника.

⁶⁴ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Луксембург, објављен 10. јула 2023, одјељак 152.

⁶⁵ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Албанију, одјељак 135-138; Аустрију, одјељак 140-142; Босну и Херцеговину, одјељак 219-223; Грузију, одјељак 259-262; Монако, одјељак 116; Црну Гору, одјељак 179-180; Пољску, одјељак 219-221; Шведску, одјељак 181-183; и Турску, одјељак 222-225.

⁶⁶ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Босну и Херцеговину, одјељак 221; Кипар, одјељак 196; Данску, одјељак 178; Естонију, одјељак 173; Финску, одјељак 167; Грузију, одјељак 256-257; Норвешку, одјељак 189, Пољску; одјељак 218; Румунију, одјељак 287; и Србију, одјељак 186.

⁶⁷ Савјет Европе (2022), "Средњорочни хоризонтални преглед полазних евалуационих извјештаја GREVIO комитета", одјељак 361-364.

⁶⁸ Извјештај са објашњењима уз Истанбулску конвенцију, одјељак 193.

⁶⁹ На примјер, видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Швајцарску, одјељак 184.

⁷⁰ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Аустрију, одјељак 140-142; Њемачку, одјељак 250-252; и Швајцарску, одјељак 184.

⁷¹ Stina Holmberg и Lars Lewenhagen (2020), "Нови закон о пристанку у пракси: ажуриран преглед измјена и допуна прописа о силовању из 2018.", сажетак извјештаја Вrå за 2020:6 на енглеском језику. (Национални савјет за спречавање кривичних дјела Шведске — Вrå).

⁷² Ibid. У извјештају се наводи да се број осуђујућих пресуда повећао са 190 2017. године на 333 2019. године.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Aleksī Teivainen (јануар 2023), цитиран изнад.

⁷⁵ Европска мрежа правних стручњака за родну равноправност и недискриминацију (2021), цитирани изнад, с. 80.

⁷⁶ Stina Holmberg и Lars Lewenhagen (2020), цитирани изнад.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Olivia Björklund Dahlgren, цитирана изнад.

⁷⁹ Guy Hedgecoe (26. мај 2022), цитиран изнад.

⁸⁰ Мрежа правде за ХИВ (18. децембар 2018), "Њемачка: Држава проширује употребу кривичног закона на скидање кондома без пристанка": www.hivjustice.net/cases/germany-germany-broad-use-of-criminal-law-to-removal-of-condom-without-consent/; Lauren Walker (21. новембар 2022), "Уклањање кондома и дрогирање: Белгија преписује 'патријархални' кривични закон", The Brussels Times: www.brusselstimes.com/325324/removing-condom-and-drugging-belgium-rewrites-patriarchal-criminal-code; Reuters (9. мај 2017), "Швајцарски суд потврдио казну у случају 'крађе' кондома", ABC News: www.abc.net.au/news/2017-05-10/swiss-court-upholds-sentence-in-stealth-condom-case/8512326.

⁸¹ Lauren Walker (21. новембар 2022), цитирана изнад.

⁸² Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Португал, одјељак 195; Француску, одјељак 232; Италију, 222; Белгију, одјељак 189; и Норвешку, одјељак 158.

⁸³ Дефиниција осипања је преузета из Lovett и Kelly (2009), цитирана изнад, с. 1. Енгл. attrition (оп. прев.)

⁸⁴ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Данску, одјељак 198; Италију, одјељак 222; и Португал, одјељак 195.

⁸⁵ Савјет Европе (2022), "Средњорочни хоризонтални преглед полазних евалуационих извјештаја GREVIO комитета", одјељак 439. Видјети такође полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Француску, одјељак 221; Словенију, одјељак 311; и Румунију, одјељак 341.

⁸⁶ Извјештај са објашњењима уз Истанбулску конвенцију, одјељак 255.

⁸⁷ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Сан Марино, одјељак 178; и Словенију, одјељак 311.

⁸⁸ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Португал, одјељак 187.

⁸⁹ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Сан Марино, одјељак 178-181.

⁹⁰ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Норвешку, одјељак 219.

⁹¹ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Грузију, одјељак 303-304.

⁹² Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Данску, одјељак 191.

⁹³“Закључци о спровођењу препорука за Данску које је усвојио Комитет држава потписница Истанбулске конвенције”, (IC-CP/Inf(2021)6), усвојено 7. децембра 2021.

⁹⁴ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Црну Гору, одјељак 219.

⁹⁵ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Исланд, одјељак 246-250.

⁹⁶ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Италију, одјељак 214-216.

⁹⁷ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Пољску, одјељак 251-253.

⁹⁸ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Сан Марино, одјељак 180-182.

⁹⁹ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Монако, одјељак 75; и Француску, одјељак 224.

¹⁰⁰ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Босну и Херцеговину, одјељак 258; Кипар, одјељак 226; Данску, одјељак 191; Грузију, одјељак 305; Исланд, одјељак 246-250; Италију, одјељак 214-216; Малту, одјељак 191-193; Низоземску, одјељак 250; Шведску, одјељак 198; и Швајцарску, одјељак 215.

¹⁰¹ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Белгију, одјељак 177.

¹⁰² Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Андору, одјељак 179-180.

¹⁰³ На примјер, видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Њемачку, одјељак 300.

¹⁰⁴ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Шведску, одјељак 210.

¹⁰⁵ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Данску, одјељак 195-196; Грузију, одјељак 305; и Шведску, одјељак 205.

¹⁰⁶ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Низоземску, одјељак 263; Пољску, одјељак 262, и Исланд, одјељак 251.

¹⁰⁷ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Њемачку, одјељак 298 и 301.

¹⁰⁸ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Италију, одјељак 218-223.

- ¹⁰⁹ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Италију, одјељак 242.
- ¹¹⁰ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Данску, одјељак 216-218.
- ¹¹¹ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Њемачку, одјељак 301.
- ¹¹² Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Пољску, одјељак 303.
- ¹¹³ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Пољску, одјељак 302-303; и Румунију, одјељак 408.
- ¹¹⁴ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Италију, одјељак 156. У сврху шире дискусије о методологији видјети такође Савјет Европе (2018), “Мапирање услуга подршке за жртве насиља над женама у складу са стандардима Истанбулске конвенције — методологија и алати”.
- ¹¹⁵ Peeters, L. и други. (2019), “Тренутна брига о жртвама сексуалног насиља и будући центри за бригу о сексуалним нападима у Белгији: перспектива жртава”, *BMC International Health and Human Rights*, 19:21, с. 2.
- ¹¹⁶ Неколико студија наведених у Bramsen, R. и други (2009), “Дански модел за поступање са жртвама силовања и сексуалног напада: мултидисциплинарни јавни приступ”, *Часопис о злостављању и трауми*, 2009, говоре о овим налазима.
- ¹¹⁷ Kline, N. и други (2021), “Самоокривљавање и ПТСП након сексуалног напада: лонгитудинална анализа”, 36 (5-6): NP3135-NP 3168.
- ¹¹⁸ Peeters, L. и други (2019), цитиран изнад, с. 2.
- ¹¹⁹ Сажетак студија које потврђују дугорочне посљедице могу се пронаћи у Bramsen, R. и други (2009), цитиран изнад, с. 887.
- ¹²⁰ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Црну Гору, одјељак 135.
- ¹²¹ Извјештај са објашњењима уз Истанбулску конвенцију, одјељак 142.
- ¹²² Ibid., одјељак 140.
- ¹²³ Ibid., одјељак 141
- ¹²⁴ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Албанију, одјељак 110; Белгију, одјељак 130-132; Данску, одјељак 121-124; Њемачку, одјељак 182-191; Исланд, одјељак 147-153; Норвешку, одјељак 134-138; Сан Марино, одјељак 115-119; и Швајцарску, одјељак 146-149.
- ¹²⁵ Савјет Европе (2022), “Средњорочни хоризонтални преглед полазних евалуационих извјештаја GREVIO комитета”, одјељак 278.
- ¹²⁶ Међутим, треба да се узме у обзир то да многи од њих још увијек нису

у потпуности усклађени са чланом 25. Конвенције; видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Андору, одјељак 128; Аустрију, одјељак 100-101; Белгију, одјељак 130-132; Данску, одјељак 121-124; Естонију, одјељак 129-133; Финску, одјељак 124; Француску, одјељак 161; Њемачку, одјељак 182-191; Исланд, одјељак 147-153; Италију, одјељак 155; Малту, одјељак 131; Низоземску, одјељак 174; Норвешку, одјељак 134-138; Португал, одјељак 142; Румунију, одјељак 214-219; Сан Марино, одјељак 115-119; Шпанију, одјељак 172-175; Шведску, одјељак 143-144; и Швајцарску, одјељак 146-149.

¹²⁷ Видјети Комитет држава потписница Истанбулске конвенције, “Закључци о спровођењу препорука за Аустрију које је усвојио Комитет држава потписница Истанбулске конвенције”, (IC-CP/Inf(2021)5), усвојено 7. децембра 2021.

¹²⁸ Видјети Комитет држава потписница Истанбулске конвенције, “Закључци о спровођењу препорука за Албанију које је усвојио Комитет држава потписница Истанбулске конвенције”, (IC-CP/Inf(2021)4), усвојено 7. децембра 2021.

¹²⁹ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Данску, одјељак 121-124; и Исланд, одјељак 147-153.

¹³⁰ Међународна федерација планираног родитељства (IPPF), Европска мрежа, “Белгијски закон о сагласности је јасан: одсуство ‘не’ не значи ‘да’”: <https://europe.ippf.org/stories/belgiums-consent-law-clear-absence-no-doesnt-mean-yes>.

¹³¹ Ibid.

¹³² Ibid.

¹³³ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Данску, одјељак 121-124, као што је цитиран у Савјет Европе (2022), “Средњорочни хоризонтални преглед полазних евалуационих извјештаја GREVIO комитета”, одјељак 279.

¹³⁴ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Исланд, одјељак 147-153.

¹³⁵ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Норвешку, одјељак 134-138.

¹³⁶ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Швајцарску, одјељак 146-149.

¹³⁷ Извјештај о спровођењу препорука за Албанију које је усвојио Комитет држава потписница Истанбулске конвенције за 2018—2020, достављен 30. јуна 2021: Препорука за успостављање кризних центара за случајеве силовања и/или центара за упућивање у случајевима сексуалног насиља у оквиру мултисекторског одговора — препорука А.9, IC-CP/Inf(2018)3.

¹³⁸ Видјети полазни евалуациони извјештај GREVIO комитета за Румунију, одјељак 214-219.

Пристапи који су подузети у странкама Истанбулске конвенције о криминализацији и процесуирању сексуалног насиља, укључујући силовање, првобитно су представљени као фокусни дио у 4. општем извјештају о активностима ГРЕВИО-а у 2023. години. ГРЕВИО основни евалуацијски извјештај изнио је на видјело многе обећавајуће праксе у борби против сексуалног насиља укључујући силовање, што укључује не само ефикасан одговор кривичног правосуђа, већ и медицинску помоћ, психолошку подршку и правно савјетовање. Овај текст показује еволуцију у политикама и праксама у складу са Истанбулском конвенцијом која има за циљ окончање сексуалног насиља, као и позитиван утицај који је ГРЕВИО-ова активност мониторинга имала на законодавство.

СПП

www.coe.int

Вијеће Европе је водећа организација у области људских права на континенту. Чини је 46 земаља чланица, укључујући све чланице Европске уније. Све чланице Вијећа Европе потписале су Европску конвенцију о људским правима, споразум сачињен да штити људска права, демократију и владавину закона. Европски суд за људска права надгледа имплементацију Конвенције у свим земљама чланицама.

#istanbulconventionsaveslives
#CoeCOVAW

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE